Массо а мехкашкара пролетареш, цхьаьнакхета!

КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ШОАТТА 17 май. 1969 шо. № [illegible] Мах 2 кап.

СЕРДАЛО («Свет»)

Советски Союзан Коммунистически партин Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарчу Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

1923 ШЕРА ДУЬЙЛА АРАДУЬЛУ

ПХЕ ШЕРА ПЛАН — ХАНАЛ ХЬАЛХА!

1970 ШАРА ЧОТАХ

Укх шера тIаьхьа [illegible] Грозненски [illegible] фабрике [illegible] 124 процент кхочушдина [illegible] Шулико Евгения [illegible]

[illegible] Н. [illegible] Абдуллаев, [illegible]

В. КОСТОЕВ.

ХЬАЛХАР АЙДИНИА

Ленински кхьахьегама вахте а утта болх беча Грозненски Крекинг-завода коллективо май бетта меххдаьтта сийрда продукци арахецара план 106 процент кхочушйиьй. Планал совгIа арахйина меххдаьтта продукци эзараш тоннаш ю. Социалистически яхь хьалхара моттиг дIаяьлец ш. Исмаилов, Кайдаш, Коковенко керта беттаца коммунистически кхьахьегама установкай технологаша.

З. ДОШУХАНОВА.

«ВЕНЕРА-5» ЯХА СОВЕТСКИ АВТОМАТИЧЕСКИ СТАНЦИ ВЕНЕРА ЯХАЧА ПЛАНЕТА АТМОСФЕРЕ ШОРТТИГА ЮЕССАЙ. «ВЕНЕРА-6» ЯХА ПЛАНЕТАШТА ЮКЪЕРА СТАНЦИ ХЬОЖАЯЬЧЧА ГАРГАКХОАЧАШ ЛАТТ, ХЬАЬТА ТАХАН 9 САХЬАТИ 03 МИНУТИ ЯЬЛЧА ВЕНЕРА АТМОСФЕРА ЧУ А ЯРГЬЯ

ТАСС ХОАМ

Тахан, 1969 шера 16 мае, «Венера-5» яха планеташта юкъе лела станци, 130 дийнахь 350 миллион километр някъ а баь, планеташта юкъера рейс толаме чякх а яьккха, шорттига Венера планета атмосфере чуелар.

Станце Венера тIа дIакхоачаьй Владимир Ильича Ленина барельеф а Советски Социалистически Республикай Союза Пачхьалкхен герб а тIаболa вымпел.

Из дIайодача ерригача хана станцеца гелиоцентрически орбите гIолла даим тешшаме бола радиобувзам доаттабаьб. Лаьттера хьалтелача радиокомандагIа «Венера-5» яхача станце космически ара маневраш яьй. Автоматически станце борта тIа оттаяьча приборий новкъосталца космически ара гIолла до дIабеча накъа тIа нийслуча физически процессий шерра Iилман тохкамий комплекс чакхъяьккхай.

Хьанийх Iилман информаци а станце системан аппаратуран беча балхах йоле даннеш а радиотелеметрически линета гIолла хадданза космически гаьнарча бувзама центрага хьаахийтай. Укх шера 16 мае московски ханах 7 сахьат 08 минута яьлча «Венера-5» яха автоматически станци Венера яхача планетана 50 эзар километр гаргаккхьчар.

Цу хана Лаьттара «Венера-5» яхача станцега команда йир планеташта юкъера радиобувзам чакхбоаккхаш йола сеанс йолавлараx.

«Венера-5» яха станци планета атмосфера дIатIаьхкачалехьа станцех автоматически дIакъаьстар борта тIа Iилман-измерительни аппаратура а йолаш Iойоссае лаьрхIа йола аппарат. 9 сахьати 01 минути яьлча Венера планета атмосфере Iойоссаеш йолча аппарата аэродинамически тормоз тоха йолайир. тIаккха цIаьхха дозал совдаь а доладелар хIаьта аппарата тIехеи тIара температура дикка лакх я енар.

Iойоссаеш йолча аппарата аэродинамически тормоз гехача секунда — 17 километр сиха йодаш хинна из секунда 210 метр мара ца йодаш лаьгIъелар. цул тIехьагIа юкъейоалайир парашютиа сигтина.

Аппарат парашютаца Iойоссача хана, 53 минут яьккхар но, цул борта тIа оттаьча Iилман приборий новкъосталца Венера атмосфера параметраш: температура, давлени, химически состав бистар. Радиовысотомеро къоастадора аппарат планета тIехенна мел гаьна я.

Бортовой радиокомплексо Iаьнидир уж измеренеш хаддаьза Лаьтта хьаухийтага.

Венера планета атмосферах хьанийх даннеш СССР Iилмий Академе институташца тохкаш я.

«Венере-5» яха станци някъ баь яьнача хана укх шера 10 январе хьалъяхийта «Венера-6» яха планеташта юкъе лела станци кхоана 17 мае 9 сахьати 03 минути яьлча Венера планета гарга а яхацун атмосфере яргья.

Цу тайпара, советски Iилман техникан космически аре карадерзаеча исторе чу кхы цхьаькха а сийлен оагIув дIаяздьй.

Космически арен меьаха система планеташи таххара а караерзаяра а Советски Союза программа толамца кхоачашъеш я.

ДУКХАГIА ДОАККХАРГ А ДА КИЙЧ А ДЕРГДА ДУЛХ

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦЕШ, СОВЕТСКИ ВОАХАМИЙН ОРГАНИЙ, КОЛХОЗИЙН СОВХОЗИЙН ДУЛХ АЛСАМДАККХАРЕН КИЙЧДАРЕН ХЬАКЪЕХЬАРЧА ДЕКХАРЕХ

1969 ШЕРА 13 МАЕ КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА VIII-ча ПЛЕНУМА БАЬ СОЦАМ

«Нохч-ГIалгIай АССР партийни организацей, советски боахамей органий, колхозийн совхозийн дулх алсамдаккхарен кийчдарен хьакъехьарча декхарех» КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара нов. Апрякин яьча докладега ла а дийна, из йийца а йийца, парте Нохч-ГIалгIай обкома пленума белгалдоаккх, парте XXIII-ча съездан КПСС ЦК Пленумийн решенеш дадение кхоачашъеш республике юрта боахама къахьегамхошта ахьадола толамаш дакъа хилар, пятилетка хьалхарча пхе шера планеш кхочашъеш. В. И. Ленин ваь бIаь шу дуза ди дакхха доагIача тайпара белгалдаккха доыш кхо ца беш къахьийта хилар.

ЦК мартовски Пленум хинначул тIаьхьагIа дIададача даь шера 1961—1964 шерашка 378 эзар тонн жлат дамыккала метта колхозашка, совхозашка, пачхьалкхен кхиера бохамашка 410 эзар тонн жлат доашийла дукха хьажа гейараш 63 процент, шекара свекла 44 процент, кхартолаш 28 процент, бохьадараш 8 процент дукхагIа лаьхал.

Колхозашкен совхозашкен хьайбай продуктивность дакхъеннай, хьайбаш дийбад, из бахьан долаш хьалла дIадахача даь шера доаккхаш хинначул республике дулх 14 процент, шура 29 процент дукхагIа кхыххай, фуаш 29 процент дукхагIа гулдаьа. Пачхьалкхена элата кхийола продукташ дукхагIа нийшй, колхозийн совхозийн доходаш лакхъехнай.

Дика карагIдаьнна, цхьадола хIамаш белгал а доахаш, КПСС обкома пленума дийна даргдоаьш лерхI партийни организацей, советски юртбоахамен органий, колхозийн председателий совхозийн директорий теркам лакхлуш хиина хьайбий боахам дегIабара процесс 1968 шера доклалара тIабохийтаега.

Парте цхьайолча райкомаша, юрта боахамий производствени управленеша, колхозица, совхозаше укх тIеххьарча хана лохьаьй хьайбай боахам дегIадахара дешай еш йола терко, хьайбайн кон тIарча оалхазарийн дерригa тайпаш дебадаре, цар продуктивность лаккъара, дулхи кхийола продукташи кийчъяра пачхьалкхен планаш кхочаши тIеххоччайи яра парте решенеша енкача торохех кхы а дукхагIа пайда эцара йоаххо ю.

1968 шера республике колхозашкен совхозашкен хьайбай 1967 шера хиннача боарам тIа дисар, хIаьта цхьайолча районашка — Ведана, Наьсарен, Нохчой-Юрта, Советски, Шелковской — хьаеттел кIезигделар уж.

ВIалла ца йиш йоацаш да хьаккара ебаяра гIулакх. Пхе шера ерситубйка колхозашкен совхозашкен хьакхарч 153 эзарегара 106 эзарега кхоачаш, е 31 процент кIезигъеннай. Сунженски районе цу хана чухь 10 эзар кIезигъелар хьакхарч, Грозненски — 11, Урус-Мартана районе 10 эзар.

Дукхача колхозайн совхозайн кулгалхоша ловхIам бац чехка хьалкхуэа дола хьайбаш хилараx тарра, хьакхарчийа беха нах дулхаш Iалашбеча массаза дикка моттиг лоацаш хилар.

Жа дебадеча а шIеххаштара кхоачамбоацарах из. Дукхача колхозашен совхозашен де доагIар даш жа дебадераш цар продуктивность лакхъяраx. Е ма йоагIара йоакхе яц дулх доаккха хьайбаш ловйан районашка дебадара.

Обкома пленумо ла йиш йоацаш лерхI КПСС горкомаша, райкомаша, юрта боахама районан производствени управленеша хьайбаш лелаяро пайдаяагIа хилийтара доаттIаш доле гIулакхаш ма дар. Дукхача боахамашка ледара да хьайбай продуктивность лакхъяраш, пачхьалкхенга дохк кIезига доала долен гIийлен доахан, хьайбаш дойт, Iахара дут, из бахьан долаш доккха материальни зе хуа колхозашта, совхозашта, пачхьалкхенна. Къахьтта дукха, де уж кхоачамбоацараш Наьсарен, Урус-Мартана, Нохчой-Юрта районашка.

Хьайбаш дегIадоаладара, цар продуктивность лакхъяра, продукцега дIадоадар лоxдара лоарxIаме да ду даькъе специализаци концентраци хаддаьза еш хилар, из дакъа производства промышленни методаш тIа даккхар. Цхьайнкъа дукхача боахамашка специализаци ерш балхашта комплекски механизаци ерш гIулакхаш геттара ледара лел.

Кхоачамбоалаш хьалхаш хьайбашта помещенеш, цу гIулакххета тIехоттача средствеех шеддаре шерага бизна пайде уш, доккхий кхоачамбоацарахи да гIишлоеrаре проектировани оели уж балхаш диие дерен.

Ледара пайда за контраши бахача дахагара къона хьайбаш эцарех чотах дулх дукхагIа даккха йиш хиларех.

Пленумо лерхI партийни советски органаца [illegible] дулх кийчдича пачхьалкхени дисциплина телхаеш болча колхозийн совхозийн кулгалхошкаен специалистешкарен доагIар ледара хьаделаш, из бахьан долаш дIадахача шера хьайбаш кон тIара алхазарашн кийчдара план кхоачашьяьзар 20 колхози совхозен, укх шера хьалхарча квартале 26 боахама, царех Грозненски районе — 6, Сунженски — 5, Советски — 4, Наурски — 3.

Партен правительствен решенешка дукхаза а белгалдаьккад юрта боахам лакхбеча, колхозийн совхозийн экономика чIоагIъеча, советски халкъа вахар тоалеча эттара хьахара лоархIам болаш алата боахам хилар, тIехьа тIайоагIача хана хург а далар. Пленума юрта боахама беррига къахьегамхой теркам тIабохийт дIахо йодача хана алат даккхар чIоагIа лакхде лезаш хилара, алата, кхыч юртбоахама культурай хьулцьам лакхбе безаш хилара.

Цу хиина дукхагIа дакха дева алат, мохотта чIоагIъяхха яргьяя доакъара беза, ма хьатIайолача баьккхь даьгIенехи доакъар дукхагIа доаккхаргдолаш биззагIа пайда эца беза. Доакъара баьцан шоаш тIайоалаш 600 эзар гектар лаьтта да колхозашкен совхозашкен. Цхьабаьнда из кхоачамбоалаш тоа а дац, пайда а эцан нох. Шенхаштара кхоачамбоацараш да ловиан даьгIенех пайда эцача. Доакха че ду дIайийкача баьцаш тIа хьайбаш доажадеш. Цхьайолча моттигашка йол кийчъеча доадоацаш балхаш ду.

Дукхача боахамашкa чIоагIа тIехьа яхийта хьох йол, кагий токхораш еш дукха дов лоакьар. ГIожа доакъар фермашта хенахьа хьатIаоаш. Доакъар кийдара технологи телхаеш хиларех дикка дукха йол йов. Дукхача боахамашка, бонкъалдар аьчча, хIама яц доакъара свекла, ебаьх харбаш, морковь, кхмараш санна йола мелхье доакъара культураш дукхагIа хьуннъера. Цу дерригаш а доккха зе ду колхозашкен совхозашкен, обществени хьайбай боахам лакхбара тIулакха, этаре къаьзагIа беха бе доагIаш хIама е ю.

Цхьанна йолча колхозашкен совхозашкен ледара ду йол чуэлача машинашт анвентарaн ремонт яра балхаш. ДоагIаш дола гIулакхаш дац техникax лакхха балха оасарле йолаш пайда эцара, ца майоагIара лоаряра.

Дукхача боахамашка хIаназнан ледара пайда эц дукхача ногра хуаича культурий даьгIенех, баьцах, витаминни жуар баккхар, йол кийчьяр, гIожа доакъар мIаьха тоIадар санна йолча бокккха пайдаерча приемех. Цхьадолча боахамашка доакъар кийчдара бехктоккхаме хургболаш нах оттабаьбац, доакъар хенкхара, из дикагIа хийтара механизаторийн кхьболча боахлойн материальни безам тIагIоргIбола хIама ледара лелалу.

Шенхаштара кхоачамбоацарам да колхозашкен совхозашкен хьайбаш леладеча боахлорта культурно-бытовой гIулакх дечa, бригадийн фермай коллективашта юкъе социалистически яхь вIашттIехьйоаккхача, материальни моральни стимулаш юкъе йоалеча. Дукхача районашкен боахамашкен фермашка беш бола организаторски — партийни массово — политически болх хIамя а хьайбай боахам лакхбаро дIадехарашa махкхара бац.

Республика партийни, советски, юртбоахама органий, колхозий, совхозий, юртарча берригача къахьегамхой эттара керттера тахьабоахама декхар лерхI хьайбай боахам хаддаьза тIа-тIа дукхагIа дегIабоалабар, дулхи кхийола продукташи къахьегаизой лаккхара йола хьаштеш кхоачашдергдолча боарамех хургIолаш дукхагIа йоаххален пачхьалкхенга йоаххален IалаIдар. Дулх кийчдара оттаь плакаш кхоачашъяра совгIа, колхозашен совхозашен пачхьалкхенга хьайбаш кон тIара оалхазараш плакаш совгIа доккарIдешаш хIама де лоза.

Пленумо могадие дулх доаккхаран доакхарех хьайбаш дорстадалара, лаьтIе дахийтара, хьайбаш кон тIара оалхазараш дебадара 1969 шера дийна доалаш эзача 32 эзар тоннаш 1970 шера 33,7 эзар тоннаш дулх лаккха, церех хьалхарча шера 28,8 эзар тонна шолагIча шера 30,9 эзар тоннаш дулх доxха отталь гIулакхаш, районашка:

Дулх доаккхар пачхьалкхенга доакхара (дийна эза)

РАЙОНАШ	Колхозашкен тоннаш йолаш хилар 1969 шу	Колхозашкен тоннаш йолаш хилар 1970 шу	Совхозашкен дулх даккхар 1969 шу	Совхозашкен дулх даккхар 1970 шу
Ачхой-Мартана	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ведана	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Грозненски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Гудермесски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
МалгIабека	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Малгобечки	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Наьсарен	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Нохчой-Юрта	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Наурски	375	710	[illegible]	[illegible]
Советски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Сунженски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Урус-Мартана	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Шалажа	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Шелковской	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

Корта лоархIаш доакхан чуоттадаь а доакхадаь а дойстадар (доакхадечарен кхоабечарен хьадехар)

РАЙОНАШ	1969 шу: Доахкхи	1969 шу: Хьакхарч	1969 шу: Жа	1969 шу: Кон тIара оалхаза. рашн (эзараш)	1970 шу: Доахкхи	1970 шу: Хьакхарч	1970 шу: Жа	1970 шу: Кон тIара оалхазараш (эзараш)
Ачхой-Мартана	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ведана	[illegible]	—	[illegible]	—	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]
Грозненски	7000	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]
Гудермесски	[illegible]	[illegible]	470	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
МалгIабека	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Надтеречна	[illegible]	1250	[illegible]	—	1100	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Наьсарен	[illegible]	2700	[illegible]	—	2100	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Наурски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	75	[illegible]	4700	[illegible]	[illegible]
Нохчой-Юрта	[illegible]	—	—	—	[illegible]	—	—	[illegible]
Советски	[illegible]	—	[illegible]	—	[illegible]	—	300	[illegible]
Сунженски	[illegible]	17000	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Урус-Мартана	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]
Шалажа	[illegible]	[illegible]	—	75	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]
Шелковской	[illegible]	4100	72000	70	[illegible]	[illegible]	27700	[illegible]

Хьайбашн кон тIара оалхазарашн дебар (1969 шу чакхдолуш, эзарш)

РАЙОНАШ	Доахкхи	церна даьхна доахкхи	Хьакхарч	Жа	Кхайна кон тIара оалхазараш
Ачхой-Мартана	7,8	1,6	4,7	12,7	30,0
Ведана	3,5	1,1	—	15,1	—
Грозненски	21,6	12,6	20,3	26,8	[illegible]
Гудермесски	[illegible]	3,1	1,4	1,8	[illegible]
МалгIабека	4,4	1,0	10,0	[illegible]	[illegible]
Надтеречна	5,0	2,1	2,8	[illegible]	[illegible]
Наьсарен	6,6	2,2	2,8	17,0	[illegible]
Наурски	8,6	2,2	3,6	[illegible]	[illegible]
Нохчой-Юрта	3,8	2,2	—	1,3	[illegible]
Советски	2,0	1,8	—	8,7	[illegible]
Сунженски	20,2	9,0	20,6	20,6	[illegible]
Урус-Мартана	10,1	4,7	13,0	—	[illegible]
Шалажа	12,7	4,7	3,8	—	[illegible]
Шелковской	16,4	3,8	4,6	[illegible]	[illegible]

Сиха хьайбаш кон тIара оалхазарашн дебадара гIулакхаш

Районаш	1969 ш. мае—июне хIамта хьакхарч (корта лоархIаш)	1969 шера IV кварталe 1970 шера I кварталe пхьоьхьта II кварталe кийчъяра къона хьакхарч хьоестар (корта лоархIаш)	Хьалкхадара кхоачон тIара оалхазар. раш хьаяр (эзараш)	Колхозашкен специализированни боахамаш доакха чa доакхаш контрактаци ера уж эцадар (корта лоархIаш) 1969 ш.	1969 ш.	1970 ш.
Ачхой-Мартана	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ведана	—	—	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Грозненски	1000	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Гудермесски	700	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
МалгIабека	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Надтеречна	[illegible]	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Наьсарен	100	[illegible]	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Наурски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Нохчой-Юрта	—	—	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Советски	—	—	—	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Сунженски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Урус-Мартана	700	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Шалажа	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Шелковской	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

Парте горкомаш, райкомаш, райисполкомаш, юрта боахама, мелиорацен дие боадамен министерства, «Скотоотпром» трест «Грозныйнефть» объединени, районан юртабоахама производствени управленеш, колхозийн совхозийн кулгалхой а партийни организацеш а декхарийна а организаторски массово-политически балха боарам лакхбе а хIаьнаьца дерхIаза йола, мероприятешка бIаргахьа хьахийтина кийчдара а IоI, дикка тIехьагIа а дер дукха дулхи кхийола продукташи дукхагIа яхарен кийчъярин резерваш лаха а.

Доахан доакхадеши чуоттадаь кхоабаш ледара къаьстта уйла тIаяхийта, цар доахан дарстари соддакхаьа; доахан ца дойтарах Iалара ца дийситараи де доагIар ду.

Пленумо партийни, советски, юртбоахама организацеш, республика колхозашкарен совхозашкарен хьадийхад доакъарий база дегIаккхуларнна чIоагIъярнен бехктокхам ца ледаш лаладу гIулакхаш холдамболаш дIадаха, юрта боахама министерства, «Скотоотпром» трест, «Грозныйнефть» объединени, КПСС горкомаш, райкомаш, горрайисполкомаш, районийн юрта боахама производствени управленеш, юкхьилнцара партийни организацеш, колхозийн совхозийн кулгалхой, декхарийна бу 1969 шера хIара боахаче доакъарaш дукхагIа дахари кийчдарен оттаь мероприятеш кхоачашъелга Iалашде. Цу йилахха укх шера 20 май тIаккхаедехьа ерригача техникана ремонт ю яккха, хIара боахам йол чуяла кийча бий хьажа. Хьежачул тIехьагIа гучадаьннараша доакъара дукхагIа а дикагIа а дахара даьза дардоаш гIулакхаши КПСС районий бюрой заседанешех колхозий юкхьилнцара партийни организацешкан дувца.

Удобренеш тассарен дIайийкача хIамашта доагIача тайпара гIулакх дерен чотах доакъарий культурай хьуkкъам лакхбара де доар де а хIаьта матта бьхаш...

1969 ШЕРА ДОАКЪАР ДАККХАР

РАЙОНАШ	ГIожа доакъар (эзар тоннаш)	Цу дахьа. Iса	Силос (эзараш тоннаш)	Доакъара кормовой бахча. бой культураш (эзараш тоннаш)	Баьцан хьоар (тоннаш)
Ачхой-Мартана	[illegible]	6,7	41,0	3,0	[illegible]
Ведана	[illegible]	[illegible]	9,1	—	—
Грозненски	[illegible]	[illegible]	140,2	14,9	1700
Гудермесски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4,2	[illegible]
МалгIабека	[illegible]	10,0	75,0	4,1	140
Надтеречна	[illegible]	15,2	[illegible]	3,2	—
Наьсарен	[illegible]	9,9	91,6	1,2	[illegible]
Наурски	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4,8	[illegible]
Нохчой-Юрта	[illegible]	[illegible]	6,0	—	—
Советски	[illegible]	10,7	4,1	—	—
Сунженски	[illegible]	24,0	147,0	14,2	[illegible]
Урус-Мартана	[illegible]	7,8	44,6	1,6	[illegible]
Шалажа	[illegible]	10,4	70,1	0,6	120
Шелковской	77,2	42,0	[illegible]	1,0	400
Ерригаха рес. публикай гIолла	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4100

Ахкан замалахьа доахан пехалдаш мошача доакъарца IалашIара кхы тIа а сагота гIулакхаш чакхдаха, хIара ферме мошa конвеер вIашагIйолла, алхабоборен сиесар дIаволта шерра юкъехдаде, моша доакъар хьурмат доламаш доаделга соцаде. Детта доахкин цхьдола бежанаша ахкан замалахьа чусойдаь-лагерни хьасаде кхабара гIулакх майрра дIадоладе.

Доакъар дахкхарен кийчдарен цланош тешшаме кхоачашъяра хьахьара бехктокхий хIарaнена пIаьст-къаьста будаеш колхозий председателашта, совхозий директорашта, специалисташта тIабиллa.

Материальни безам совбаккхар дулхъе колхозашкен совхозашкен могадолаш хьайбай продукташ дукхагIа яхарах; хьайбаш ледача дакъалацарех тIагIолларен тоарна оттаь планаш тешшаме кхоачашъелга IалашIе а. ТарлуIча метте хий а декхаргдолаш хьайбаш леладеча фермашта юкхе дукхача шерашка тIамергIола баьцан дIаоьяга вIашттIехьдаккха:

ка бола каталш чуийчачул тIехьагIа, шозалгIа листагIа культураш дIасо санна йолча доакъараш дукхагIа дахара лоархIамеча резервах шерра пайда эц;

доакъар кийчача юкъагIа хIира колхозен совхозен доакъар кийчду механизированни бригадаш (звеньеш) вIашагIйолла, 20 май хьатIаккхачалехьа бохъоеш кхоачам хилаш уж кадраша вIашттIехьъяха а техникен транспортни средствеех шерра тIаоIоагIьа а, доакъараш кийчдара хадаван шерга дIакхоччe, доакхa а хьожаш доакъареi кийчдара планаш хIоачами тIехххоччайн ярах материальни воосиреш ерIола гIулакхаш оттаде;

доакъарай дикагIа хилийтара колхозашкен совхозашкен бьолаш фо дикагIа чакхдаргдолаш хьаде, из йохъяла сенаж, вIашагIьийна силос кийчъелга, кхыйола прогрессивни приемаш кисьеххахьа;

укх шера лоамагIча кяешка чакхдахар дукха доакъар кийчдара а йол тхоххачен силос йоалачен техникаx пайда нийса эцара а балхий летама хIира дине тIахьожаш оттабе. Йол чуяеча хана гIожа доакъараш хьайбаш леладу фермаш йолча тIаоза;

дерригача боахамашка алата культураш чуяцаре тIеххьа чаь тоаш йоага ца яйташ оахама хIаа ца йохийташи хьагулъелга Iалашде;

колхозашкен совхозашкен кийчдеш долча доакъарий нийса укгт лаларйраи уж хIачу а нийса дIаязхараи къаьстта уйла тIаххийта, уж дерригаш а шоай ханнахьа а бехкгокхаме хургболча лоархIа оттабеча фуражерашка хьежа дIадала.

Пленумо къоабалъьиь колхозашкен совхозашкен 1969—1970 шерашка Iадоеккхача хана мошe гIожа доакъар дахарах кийчдарай оттешa а укх тайпара доакъараш кийчдалга тергалдаь а йола мероприятеш:

совгIа хьахинийтарах хьайкедарахь, тIера да доалийташ хьайбаш шоай метта доаттадарах хьайбай боахамерча бехкхоча премеха Iаса а кон тIара оалхазараш а теага шерра шиедоалалар. Техника доакъар даккхарен Iоадерен планаш кхоачашъяраx натураца мах тела.

Колхозий председателий совхозий директорий уйла тIаерзайойла обществени хьайбаш доакъарца бизза кхоачамбара нийсса шоай хоалахьарча юкъенна доакъар кийчдарах, Iалашхара колхозхоита, боахлоита, гIулакхерча пая новкъостал де дезаш хилара.

Партийни, советски, боахама, профсоюзни, комсомольски организацей уйла тIаерзайой пленумо хьайбаш леладераша ду культурно-бытовой гIулакхаш, къаьстта а доахан дагIенашка доахан хаха дахача хана, товдара, церна юкъе беча массово-политически балха боарам лакхбара.

Респотребсоюзо тоадола хьайбаш леладераш чIоагIа йоалача товараца спецбарзекамцен Iалашбелга. УнахIено здравра Министерства лакхбалба хьайбаш леладераш медицински гIулакх дара боарам, къаьстта а лоаман даьгIенашка.

Хьайбай боахам хIбара декхарий кхоачамсдеча доакха дакъа кхоаь комсомольски организацешкен юртарча кагирхошкен.

Комсомолан обкома, райкомаш декхаргйела ярий пленумо хIира ферма балча хьокханаш даяхдира къоначача колхозашка совхозий боахлоешкен лоаттабеча къоскама комсомольски юрте отаргбоалар доле гIулакх вIашттIехьдаккха.

Комсомольцей, юртабоахарча беррига кагий [illegible] малаш рий сийлен декхар — хIаьнара техника юртбоахаме карадерзаеч хьакхарча мугIарашка а этта, нажакъ промышленни лараа тIа даккхар.

ВЛКСМ обкома могадола комсомоле райкомашта цхьана хьайбай боахам дIахо дегIабоалабеча комсомольски организацешкен кагирхошея чIоагIагIа дакъа дахара тIадерзадаь сагота гIулакхаш вIашттIехьдоалиаге чакхдоахкаген.

КПСС горкомаш, райкомаш юрта боахама Министерство а кхийола ведомствош а, «Сельхозтехника» объединени, колхозийн совхозийн кулгалхой декхарийла ба фермашта комплекски механизаци ера планаш тешшаме кхоачашъелга, царарча доакъараш доахачен дIадеха кийчдаечен оборудованех, машенех, механизмаш пайда дикагIа эцелга 1969 шера Iалашде.

Дахка дерг мел доацар де лоза республика Министрий Советехьайбай помешанеш 1969 шера хьалъярен эксплуатацен дIахаярен план тешшаме кхоачашъяра, хIадехама шерагара укх шерага ерганна объекташ хьалъянь ярах къаьстта уйла тIа а йохийташ.

Юрта боахама Министерства, «Чечингэвльстрой» тресто, субподрядни организацеша Iалашдолда Старощедринска оалхазарий фабрика Хьалхара аргIа май бетта эксплуатацен вIалулга а а цу чакхдалалехьа из объект боахоца енгар хьалъа йоаккхийта а, хIаьта ютта «Шалинский» совхозерча откормочникий хьалхара аргIа шекара свекла, чакхбоахa сесон йоалалуш «Минеральний» совхозера эраш укх шера 1-гIа ноябрь хьатIаккхачалехьен болх бе йолайолийтелга а.

Республикански халкъа тIахьожама комитето биза тIахьожам оттаболба уж а хьайбай боаламера доархIамегIарa кхийола объекташ а хьалъярен болх бе йолалайтaрен ледама.

КПСС горкомашта, райкомашта, колхозийн совхозийн партийни организацешта тIадиллад юртбоахама производствена партийни кулгалдара стали методаши эргахаран тоалран доле хIама дега, тIаийца решенеш кхоачами миште ю дикагIа хьожилга, хьайбай боахама лоархIамегIарча участкашка коммунисташ дIаоттадела, толамагIа бола хьайбаш леладераш парти дIачуийбелга.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пленумо хьаккхайдир, колхозийн совхозийн партийни, профсоюзни, комсомольски организацешца юртащарча берригача къахьегамхоша В. И. Ленин ваьча дийнахьа дезе 100 шу дизара сийна лекхий социалистически яхь кхи а шерагIа йоаржаергхиларах, пхе шера плана декхар толаме кхоачашдергхиларах, дулхи кхийола хьайбай продукташ дикка дукхагIа йоахилга вIаштIехьдоаккхаргхиларах, баха нах юрта боахама ерригача продукташа дахаддаш IалашбергIболах, ца доc хийла хилар.

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА VIII-гIа ПЛЕНУМ

ХЬАЙБАЙ БОАХАМ АЙБАР—ТАХАН САГОТАГIА ДОЛА ДЕКХАР

Самарадийнехь «Серддало» газета тIа хоам баьча тайнара, 13 мае КПСС обкома VIII-гIа пленум хилар. Дулх дукхагIа лаккхарен кийчарен дахьсе республика партийни организацешта, советски бохамен органашта, колхозаштен, совхозашттен хьалхашка латтача декхарий хьакъехь вленуме доклад йир КПСС обкома хьалхарча секретара ков. С. С. Апряткина.

Укх тIехьарча шерашка, аьлла докладчика, къаьстта КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хилла чул тIехьагIа, республика колхозашен совхозашен белгалдара боьх баьб юртбоахама производство айра. Дикка лаккхьенией латтIаш леладаре [illegible]. Кхьшта обработка дикагIа ю. [illegible] Терко дикагIа еш пайда ю хий декхача латттаеле удобренеш.

Цо йиш хилийтай хьуькъам лакхбе, ялат латттанцара йоала кхьйола продукцишн дукхагIа яха. ДукхагIа кийчде бехнкаб доакхьараш, хIаьта цо дикка аьттув баьб хьайбай боахам дегIабоалабе. Цхьабакъда, йоах дIахо докладчика, хьайбай продукци ккхара темпаш вай халкъо тIа-тIа дукхагIа дIадеэраш ма яххара ц кIаьз а.

Парте областной комитетом республикан Министрий Советон партийни организацей, советски бохамен органей, колхозийи совхозийн уйла тIеерзанай дулх дукхха а дукхагIа дахийза дарг ца хилара. Цкъа санна, дуккха а из белгалдаьхад КПСС обкома пленумашкен партийни активашкен. ДIадахача шера октябрь бетта КПСС обкома бюроси Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советон соцам тIайнар «Республика колхозашкен совхозашкен дулх дукхагIа лаккхара де дезарий хьакъехьа».

Цхьайолча парте райкомаш, райисполкомаш, районии юрта боахама производствении управленеш, дукххача колхозийи совхозийи кулгалхой а партийни организацеш а ситийна Iа, хьайбай боахаме хидаяза иргIоаца резервашт хилийтара йоаххо ц. КПСС обкома бюроси республика Министрий Советон къоабалъяь дулх дукхагIа дахара чакхйоаха мероприятеш кхоачашъелга Iаламаш.

Докладчико из дарра доаш дулх даккхара гIулакха къаьст-къаьста боахамаш районашц тIехьайнсара бахьанаш. Дулхи кхьйола хьайбай продукташи яарек кийчъарен бораш, эггара тьахха, продукт луш йола доахан боахамашка дукхагIа хиларах. Iулаца се доахан дукхагIа хиларах тийша бе. Цхьабакъда, вай дукхагIа йолча колхозашкий совхозашкин доахан хIана а кIезига да, хIаьта дейа а геттара кIезига деб уж. Масала, дIадахача шера республикера доахан 1967 шера хиннача боаране дар, хIаьта Ведана, Наьсарен, Ножай-Юрта, Советски, Шелковской районашка уж кхьметтел кIезиг а даьь.

Хоьш да, хьакхарч лелаяр — лерттIа гIулакх а дин уж, лелеш кхача цхьа шера наьха санна дукхагIа дулх дакха йиш хулийтаж дола дакъа хилар. Цхьабакъда, цхьайолча районашка вагорганизацешта, советски бохамен органаша терко кIезигагIа ю хулачен хьозалцен мохк Iалашбара гIулакха массаза а боккхача лоархIаме хиначен хургIолачен хьакхарч лелаяра гIулакха. ДикагIа лелаяза дарг сихагIа онадоалаш дола хьайбай боахама из дагьа. ХIаьта а Ачхой-Мартана районе [illegible] кIезигъенной хьакхарч. Суьнжевски районе боахамашка — 29 эзарнегара 19 эзарета кхачаш, Грозненски районе — 40 эзарнегара 29 эзарета кхачаш. Урус-Мартана районе 21 эзарнегара 11 эзарнега кхоачаш кIезигъенний хьакхарч.

Цхьайолча районий боахамашка кIезигъенная жерч. Из бахьан долаш кIезигъенная Iодеш дола Iоазарийи доахкаш дола устагIан дулхи. Масала, Шелковской районе колхозашка соакха 12,7 эзар Iахар кIезигагIа баьб 1965 шерарцул.

Республика боахамашка [illegible] да коа тIарч оалхазараш, къаьстта дулхи фуьш талача фух дараш. Дукххача колхозашкен совхозашкен де доагIар дан гIоьданагIен пайданагIен хургболча тайнара хьайбай боахам лелабара, довжадеш а чуоттанаь а во кхоаб доахан. ЦIенхиштте кхоачамбоацараш чулийт искусственни осеменени вчех фермашка ветеринарно-профилактически боах вIаштIехьбоанкхачен хана. Из бахьан долаш хьайбаш леш, се доахан Iахкаро дусаш. Доза доацен дерста доацен доахан дулхо лаьрхIа дIачутелаш даккхий зен кул боахамашта.

ХIаьта доахан ира довжадера а чуоттадаь кхоабикга а кийса вIаштIехьаьмкхача бозрраме довал доладика тодоана хьайбаш дулха лаьрхIа вIачутелаш хилча боахамашка кхоулургдар пхи эзарнел кIезигагIа доацаш доахан 20 эзар устагIен. Дарстанза дола доахан дулха дIачутелар алхха доакъараш ца тоъар мара кхь бахьан дан ала гIерт цхьабола кулгалхой. ХIаьта гIулакх-м алхха цунах лаьтта мичча. «Дружба» яхача совхозе, масала, эзала хилазвао соакха ялт, дикка тIехьхоачашйир ялат доккара пачхьалкхен план, хIаьта а доахан кхоабикга лерттIа вIаштIехьдаьккхадацар. Цига чуоттаь лаьттача хьакхарчашта тIаххийта дулх 272 грамм мара хилазер. 20 процент герга дола доахан гIийлен теттара гIийлен доахаш дIачуданаш. Пачхьалкхенга дулх доккара план соакха 82 процент мара кхоачашъийзар совхозо, хIаьта укх шера хьалхарча квартале — 73 процент мара.

Докладчика белгалдоаккх, районий партийни, советски юртбоахама организаци дулх кийчдара гIулакха пачхьалкхен дисциплина телхаеш болча колхозийи совхозийи кулгалхошкарен специалисташкарен доагIар дийза хьадехаш ца хилар. Соакха республике дулх коа тIара оалхазараши кийчдара план кхоачашъьеш 20 колхозон совхозон хIанза укх шера хьалхарча квартале — 25 колхозой совхозой, царех Грозненска районе — алхе, Суьнжевска — пхеще, Советски — виъ, Наурски — кхаьне. Нагахь санна цу боахамий кулгалхошен партийни организацеша дулх кийчдара чIоагIа хьалхаш кхоачашъера дакхара боккхале шоаш бехктокхе лоархIа хиннадаре, резерваш торонехь пайда дикагIа эцала дола хIана хIахиналара, кхьа хабар дац, планаш кхоачаш ца еш йиса хургьяр.

Доклада тIа чIоагIа критика йир хьакхара лелара гIулакх дегIадаладара [illegible] соакха цу ханачул хургдар кIазигага хьалхийтар Грозненски, Гудермеса, Суьнжевска, Ачхой-Мартана районий боахамий кулгалхоштен партийни организацешта. Наурски, Шалъа, Шелковской районий цхьадолча боахамаша во кхоачашъо коа тIарча оалхазарий кIоригаш дIахо хьалхе дIачузара задани.

Доахан дорстадара хьалхарча квартале чакхьяча оттаь мероприятеш кхоачашъьеш дукххача боахамаша. Доахан дорсталега во вIаштIехьдоакхь, планагIа лаьрхIача боаране тIалеттадаьлийтан царна дулх «Скотооткорм» треста цхьайолча совхозашка. ХIаьта «Минеральный», «Гвардейский», «Шалинский» совхозий а цхьадолча кхьча боахамий а кулгалхоша, шоай резерваш пайда дикагIа эцаре дулх дукхагIа даккхара чакхьяха оттаь мероприятеш кхоачашъеран болхлой коллективашна [illegible] пачхьалкхенга дулх доккхара план шоашта кIезигъелга дех. [illegible]

Дулх кийчдара оттаь планаш кхоачашъелга Iалашдаь ца Iеш. Доахан коа тIара оалхазараши планал соагIа дукхагIа доххна йиш хулийтарейолаш а болча бозрраме дулх доахаргдола гIулакх вIаштIехьдаккхийза дарган колхозашен совхозашен.

Республика районий, колхозий, совхозий партийни организацеша хьайбаш лелаеча фермаий бригадий коммунисташа, колхозхоша, совхозий болхлоша, специалисташа хьинаре дакъа а лоацаш, массе оагIорахьара аьлла яь хьайбай боахам дегIалхуьлара гIулакхашта, хоаламболлаш йола гIулакхаш белгалдаь дулх дукхагIа дахара, доахан дебадара, цар продуктивность лакхъяра, продукци ккхарга дIабоде мах лохбара. Кийчъа мероприятеш шерра йийца а йийцай, къоабал а яй колхозий совхозий партийни собранешка, КПСС райкомий пленумашка, районии партийни активий собранешка.

Пятилетка тIеххьарча шере областной партийни организацено кхоачашдергдола декхараш республика беррига коммунисташа, специалисташа, боахама активо шера кхотадергдола гIулакх даьза дарган, йоах докладчика.

Боьхоаца уйла а еш дайча лоархIамий дарда тIа колхозашен совхозашен укх шере а дезза лаьрхIад дулх дикка дукхагIа даккха а планаш соагIа пачхьалкхенга 800 тонн, хIаьта 1970 шера — 900 тонн дулх доххна а. Укх шера 105 эзарнел кIезигагIа йоацаш хьакхарч чуоттаь йорста а а дулха дIачуэла а цу пхьан хана хьакхара вори эзар дукхагIа хилийта а лаьрхIад. Доахан, ма, коа тIара оалхазараш чуоттадаь сиха дорстаделга вIаштIехьдоаккхаргдола гIулакхаш чакхдаха оттадаь. Колхозашен совхозашен Iанна кийчде лаьрхIад 470 эзар тонна кIезигагIа доацаш гIийла доакъараш, хIаьта иштта 930 эзар тонн сяла, 680 эзар тонн силоса. 50 эзар тонн доакъарийна лаьрхIа корнеплодаш. Из декхар кхоачашдара къаьстта йоаккхон таркох е цхьа республикерча ерригача колхозий совхозий партийни организацешта, еррига советски боахамен организаша.

ХIанз декхар сенах латт аьнча, йоах докладчика, из латт дулх дукхагIа даккхоаш кийчдарийи оттаь мероприятеш чакхьяхара юрта боахама Министерства, «Грозвинпо» объединени, «Скотооткорм» тресто, парте райкомаша, райисполкомаша, районии юрта боахама производственни управленеша, колхозийи совхозийи кулгалхошен партийни организацеша шерра организаторски болх боаржабарах, хьайбай боахамерча болхлоша шоай социалистически декхараш кхоачашдара царна массе оагIорахьара новкъостал дергдола гIулакх дарах.

Цул тIехьагIа докладчика из дарра дийц эггара хьалхарча аргIанна оалхазаргьяхиза кIоаца дулх дукхагIа доакхийтаргдола резерваш. Къаьстта уйла тIаяхийта езаш ца Iул кердадаккхара дешаш. ПIехьатетта йиш йола гIулакх дац из. Iулa кердакхоахьаш, доахана клеменкйии продуктивни дакъалаш толеш беча бахьа тIе, доахан Iахьаре ца дисийтара ца хилийтара дулха доаттабеча къовсаме колхозашкен совхозашкен дукхагIа новкъостал де декхарийна къаьстта служба организацеш, учреждениш. Цар кулгалхойи специалисташ масаза а бехктокхам хетаи хила беза хьайбай боахамерча гIулакхашта хьалхара, инициатива дукхагIа йоаьши тIагIертта боах беша хила беза.

Парте обкомо дикка вертдоацаш лоархI, йоах докладчико, боахамий кулгалхошен партийни организацешен доахан доажадеш чуоттадаь кхоабаши дукхагIа дорстадара. Цар доаллы мухье соьмакхара цIеххашта йоаххо элга. Колхозашкен совхозашкел доахан кхоабикга вай сихагIен дикагIен вIаштIехьдоаккхе, дулх дукхагIа даккхара декхар толамагIа кхоачашдергда вай.

Цу дальне боьх дукха вIаштIехьбаьккхе хилар хьахьжаш дола масадаш да республике, масала, Грозненски района 1-ча Мая цIерагIча колхозе коммуниста ков. Ильгова шой бригадаца дьаьна бIастал махке декх лоьнан хьагIената доажаду доахан, хIаьта гурахь кхаба чуоттаду цо уж, керттерча декхе силоси концентрированни доакъараш а телаш.

Чуоттадаь кхоабаш цига соакха хIара доахан бийлазно бежана тIадеттадахьа дулх 1140 граммаш дар. Пачхьалкхенга 1344 бежен декхар юкъера доаэл 301 килограмм а долаш, царех 48 процент хиллад дола доахан. ЧIе дерста доархIаме дIачуделар. Дулх кийчдара план 110 процент кхоачашйир колхозо, доахан дохкарах цIена доход 25 эзар сом соагIа хилар цуна.

Чуоттаь хьакхарч кхоаба [illegible] совхоза ков. [illegible] цига чуоттаь кхоабача хьакхина соакха дийнахь бусе тIалеттaлуш хинна дулх 437 грамм хилар. Чулоттаь кхоабача тIехьагIа дулха чакхIа дIачулар хIараир юкъера лаьрхIача 99 килограмм доаза долаш йола 4354 хьакха. Пачхьалкхенга дулх доккара шера плана 186 процент кхоачашъйай совхозо, хьакхий дулх доххарах 86 эзар сома пайда хинийб.

Жа чуоттаь кхабара гIулакх во дIадолаьдьаш Шелковской района «Путь к коммунизму», «Красный пахарь» яхача колхозашка. Из бахьан доаш соакха цу боахамаша дулха лаьрхIа дIачудена жа дезагIе а дерстагIа а дар.

Цу масалана дог тешадеш хьахьоах республикерча еррига колхозашен совхозашен чуоттаь дохаи кхаба шерра горонаш хилар. Юрта боахама Министерства дукхагIа хьоаца еза хьалхалаттача боахамий чуоттадаь доажадеш, къаьстта вовзаш [illegible] доахан кхабара опыт.

Партийни, профсоюзни организацеша къаьстта [illegible] хьайбай продукт [illegible] хьалхеха царш дулха, общественни доахан тIера из доаийташ метта лоатт [illegible] дулх колхозийи совхозийи бригадашеп фермашеп лелаю юх дIахо шерьяра. Цуьна дуьззаена чIоагIа лоархIаме да моральни материальни поощрени яра тейп-тайпарча кхьакьех пайда эцар, хьайбаш лелаерашта культурно-бытовой гIулакхаш дикагIа делга, цар лекха беча массово-политически белха боаран декъ белга вIаштIехьдоаккхар.

Докладчика дулх колхозий, совхозий, юртбоахама ведомствайн Министерствашн специалистий лоархIам лакхбенна халарах. Юрта боахама специализаци концентрация яр, фермашта комплексни механизаци яр айхха дуьззаена да ерда, тоаьшагIа йола производства технологи кхьакхьахьара. Цудухьа шоай знанеш эргабоалаш тоье еза, Iалашенна хьалха латтача опытан кердагIаьннарен дени довзаш, хьайбаш лелаечен юрта боахама кхьча доакхьашкарчен болхлой квалификаци лакхьяра дахьк йоаккхо еш хила беза специалисташ.

Республикане хьайбай боахам дегIабоалIарта юхадетт колхозашкен совхозашкен кхоачамбоцаш гIирсаш хьалдеш ца халарах. ГIирсаш хьалле хьакечаш долча ахчах пайда лацнашта, дукхагIа хана хьал а во лу уж, кхьенначa проектах. Докладчико йоах, хьайбай боахамашка гIирсаш хьалдаре гIулакх онланга хунцалга, хьалгьа ца йоалаш йиса гIирлош укх шера эксплуатации дIаяулта, шера план тешаме кхоачашбелга Iалашде, проектни гIишлон балхий дикал лакхье еза республика юрта боахама Министерства, «Чечингельстрой» тресто, «Чечингсельхозстрой» объединени, гIишлоногьача кхьча организацеша, «Грозгипросельстрой» институто, парте райкомаша, юрта боахама районии управленеша, колхозийи совхозийи кулгалхошен партийни организацеш.

Хьайбай боахам дегIабоалабара лоархIаме гIулакх да, белгалдоаккх докладчико, хьайбай боахама дерригIа специализаци концентраци яр, из производства промышлени могIалаш тIа баккхар. Республика Госплано, юрта боахама Министерства, кхьча юртбоахама ведомствашa, КПСС райкомашa кердтера уйла тIахийта еза специализированни боахамашка йоккха производственни бIза хьажра, цар чурча производственни процессашта мангга дукхагIа механизаци яра. Iалашде деза эггара хьалхарча арIанна цу гIулакхашта капиталовложенеш, гIишлой материалаш, оборудовани дIахецалга.

Специализированни боахамаш хьадерх дегIадоаладарех, аьнна, белгалдоаккх докладчико, ханал хьалхе уйла ца еш дIанза мегаргьяц вай чуоттадаь хьайбаш кхоаба, кьацера лелаю, кхьйола колхозийи совхозийи фермаши бригадаши. Иза ма шера сочала мегаргьяц контрактаца бахача кахагара Iалсий йилелга.

Хьайбай боахам дегIабоалабара дешаш воаш хьожаш, вай эггара хьалха декхоайла да доахан дозуьраца Iалашдара проблема къостае. Республике дукхха а да цу сахкарех дикка лоархIадеш а дулхи кхьйола хьайбай продукташи дIахо дукхагIа йоахам а вола боахамаш. Докладчико из дарра дуьн общественни хьайбашта цхьа шерен ах шерен кхоачам бахла доакъараш Iалашдара хьайза дарт [illegible] гIулакхаш.

Доклада тIа къаьстта уйла тIайоахийт ялата боахам — общественни хьайбай боахама ларгий лара дIахо дегIадаккхуларе. Укх тIеххьарча хана, белгалдоаккх докладчико, партийни, советски, юртбоахама органаша, колхозийи совхозийи кулгалхоша [illegible] уйла, боккъо йоацаш кIезигаш хьажкIаш дIавоши хийна лаьтташ, телхаю ялатийна лаьрхIа а, иштта силоса лаьрхIа а хьажкIаш кхеэра агротехника. ДIайийна хьажкIаш Iунад цешхьадан цхьа да воацаш худ, кIезига пайда ян хьуьмкъам лакхбеча моральни материальни стимулех, кIезига теркалъю шоазагIа а доакъарийна лаьрхIа а дIаэ йиш йола хьажкIаш.

Парте областной комитето, республика Министрий Совето, Облсовпрофо [illegible] оттаьй ялатийнен мошача доакъарийна лаьрхIа дIайийндаа хьажкIий хьуьмкъам, цу кхьан хана из кхеерзрта дIабода мах ях а бен, [illegible] раьнта [illegible] организаци [illegible] юрта боахама [illegible] условенеш [illegible] хьуьхамаш укх шера кхоачашдаь из Iеш, тIеххоачашделга а вIаштIехьдаккхар.

Партийни, профсоюзни, комсомольски организацей, юртбоахама органий, колхозийи совхозийи кулгалхой декхар сейаа латт аьнча, из латт из аь пайданагIа йолга оагIорахьа лоархIа механизаторий, берригача [illegible] хьажкIашта гIулакх дара ду балхаш шоай ханнахьен дикен чакхдахара тIалафааларах. ТIайна декхар укх шера 210 эзар тонн ялат а доадалдаш — цуъ маIан да тоаьаш ялат дукхагIа дIадола вай Iеш, общественни хьайбашта тIахча фуьб баланс дикка тоаяр а. Из керттерча декхе кхоачашдара [illegible] тIехьарча берригача вохкамхой уйла.

Цхьа хай тIара шера из хьукъам баккхар — доакъар даккхара йоакха резерв; цунах билла пайда еша беза. Мошта доакъаре силос Iалашъара боакха резерв я ца бола вIатташ чукйна ма даьллинте а цига шоззагIа культурий дIаяр. Укх шере йола силос шоззагIа дIакхийнача культурий чатта балла еза, бIастан нехь дIайийнараш ялатийна а йита.

Iаламате боккхий доакъара резерваш йоах хийса пайда ийвачул тIехьагIа дукхен дарегIен дулх тIадеттаьлуга Iалашдаь йолча доакъараш дегIачелех. Цхьабакъда, царех хIаща укх сальнта пайда во ц. Iаламате мела дел лоам дажа ухийташ долча хьайбашта дей дола зоотехнически гIулакх тодаро дешеш. Кхоачамболаш гIулакх дан доахаца хий мела моттагаш кийчъара, цхьолча ханп доацама тух хилийтаз, цIаккха вифастаде на доахан говду наькъаш доаккарга тоадара дешеш, къаьстта а таьарча участкашка доахараш.

Уж дерригa кхоачамбоацараш дIадоахае дарган юрта боахама Министерства, «Скотооткорм» тресто, районии производственни управленеша, парте райкомашa, колхозийи совхозийи кулгалхоша. Цу хана йоаккхо е еза юьха. Укх шера доам дажа долча доахаца гIорга хьайбаш лелаерех хоа йоал соагIа саг. Лоамаш дегIийнга боьча хана уж барзеньаша, палаткашца, кхачанца, [illegible] долча средствашна лерттIа Iалашделга вIаштIехьдаккханa дарган.

ДIахо а эргабоалаш тоабаша боргбеш, йоах докладчико, партийни комитетий организаторски массово-политически болх, лоархIаме дола лакхдакха дарган колхозийн совхозийи юкьеъарча партийни организацей, къаьстта а бригадий, отделенерчий парторганизацей, партийни комсомольски группай, парторганизаторий.

Хьалхашка оттадаь декхарш кхоачашдаро дIалехаргда партийни пачхьалкхен дисциплина дIахо чIоагIа ялара хьалхара бехктокхам лакхбелга. Дулх даккхара декхар шоай тIахьожама кIал лоттадаб а пачхьалкхенн планаш, социалистически декхараш кхоачашдара гIулакхаш кулгалхошкара, специалисташкара, хIара коммунисташкара доагIар дизза хьадеха а деза парте райкомашта, колхозийи совхозийи партийни организацешта, къахьегамхой депутатий Советашта. Шоай практически гIулакхашка парте райкомаш декхашийл а шоай керттера уйла, КПСС XXIII-ча съезда решенеш, КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) майски (1966 ш.), октябрьски (1968 ш.) Пленумий соцнаш кхоачашдара колхозийи совхозийи коллективаш оерпагIа а йоалаш, халла беча политически организаторски белха тIахийта.

Парте райкомашен юкъьерча партийни организацешен карара дешаш дуарах кхоачашбу цхьаза, кIезига терказлу оалаягара, перспективни дешаш, массаза а тахкаш хьайбай боахам дегIабара Iаткъаш дола кIоорга процессаш, дешаш цхьа юрта а болаш организаторски болх лелабаш хьайбай боахам дегIабоалабеча кхоачамбоацараш дIададара.

Парте областной комитето укх тIеххьарча хана массех лоархIаме решени тIеийций хьайбай боахам дегIабоалабара дешаш лаьна. Цхьабакъда, лоаттабирза бергбоаца тIехьожам лоаттабаш КПСС дукхача райкомаша, колхозийи совхозийи партийни комитеташа, эсли бу решенеш кхоачашъяра тIаберзабаь организаторски болх.

ГIулакхаш хьаштана дIадех хьайбай боахам дегIабоалабара оалкагара дешаш КПСС райкомаша, колхозийи совхозийи юкьерча партийни организацеш сихха, кистанца, шоай хьинаха къостадела, цу декхаш керттера участкаш дийц коммунисташа чIоагIьеш делаелга.

Хьайбай боахам айбара декхараш кхоачашдеча доакха дакъа дала деза, белгалдоаккх докладчико, республика комсомольски организацешa, юртaшкарча [illegible] совхозий болхлоша [illegible] къоабалъеча керте латтараш. Комсомольций, юртaшкарча берригача кагийча наькен мехкарийн сийдар да юрта боахамера [illegible] техника карерзаерий хьалхарча мугIарашка хилар, хьайбай боахаме керда профессеш Iомаяр, из промышленни лерда тIа оттаделга вIаштIехьдаккхар.

Ерригача партийни организацей декхар — хьайбай боахаме хьалха лоаттарешен беррига болхлошен юкъе доладаь мехкара гIулакх хьалдаладар, цар творчески инициатива пачхьалкхен В. И. Ленин ваьча дийнахь дена 100 шу дизара сийна тIайбана социалистически декхараш кхоачашдара тIаерзаяр.

Йоккха событи хиннай вай социалистически юрта вахаре. Дерригача халкъьага кхийтара керттехьа праздник юртбоахама артела кердача Устава проект, белгалъяь колхозной Еррипосойн съезд хургйола ха. Партийни организацеша [illegible] чакхдаха баргеш [illegible] дешараш [illegible] нарах.

Новкъостий! Мукъаба сона, йоах ков. С. С. Апряткина шой къамела чакхдоалаш, юртбоахама производство айира а къаьстта хьайбай боахам айбара а шоашта хьалхашка оттаь декхараш колхозийи совхозийи партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, вай республикерча берригача къахьегамхоша толаме кхоачашдергхиларахх цу тайпара В. И. Ленин ваьча дийнахь дена 100 шу дузача довча дена баха боагIача тайнара уж кажьагIорхьаре де йоа тийша хьуьр шоайна дIахилга.

* * *

Доклад чакхьаьча прени болаелар.

Эггара хьалха дош эц КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара ков. Сухорукова. Хьайбай боахам дегIабоалабарий цун продукцена заготовка яра лоаттабеча къовсаме коммунистий лоархIам белгалбу цо. КПСС ЦК мартовски Пленум хилча гIоне цу хьакъехь каргIдаькар белгалдеш бола цифраш йоалаю.

— Цхьабакъда дулх, къаьстта коа тIарча оалхазарий дар, бахана хочам хиллали социалистически декхарех лаьрхIача тайнарен ца лаккхар белгалдир ораторо. Тха оIарагIа а критика нийса ю, — аьлар цо.

Колхозийи совхозийи фермашта доаладерашта юкъе, шоай гIулакх бокъоне доахарий нуттарен шердена. Из иштта дале а цар опыт беррига хьайбаш лелаерашта дIаойдена.

Района торонех лам дийцар ков. Сухорукова. Царех керттерьар — укх тIехьарча шерашка теркам тIа ца бохийтаж хинна хьакхарч лелаелга. Из чIоагIа пайда луш йола отрасль дегIайолларо, къаьстта Грозненски шурий совхоза Ленина цIерагIча колхоза, торо хулийтаргья. Дахьне дукха хьакхий дулх дала.

Дикка перспективаш я коа тIара оалхазараш лелаеш. «Ермоловский» совхоз толамца ебоа болабеннашк.

Из деррига хьалхара тIа мара бац. Хьайбаш лелаерашта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара беррига низ тIабахийта болх бе беза. Специализаци ю оаха а яхаш, хьайбай боахаме коа тIара оалхазараш леладелга дIадоаха боахамаш хараьхьарча наьхь тIа да.

ДIахо доакъара база чIоагIъяраш, города кхачан отходех пайда эцарах, хьайбаш чулоаттадарах хьабоалача пайдах дийцар цо.

Юртбоахама продукци, къаьстта дулх, дукхагIа йоххара де дезарех дийцар Шелковской района юртбоахама производственни управленен начальника ов. Самарское.

— Да лерхIараш партийни собранеш дийцад, — аьлар цо. Пачхьалкхенга 3935 тонн доххаргдолаш, 4200 тонн дикха лаьрхIад района боахамашка дулх. ДIадахача шерарчул дукхагIа [illegible]. Плана соагIа доххаргда оха фуаш, шура.

Махули дукхагIа доахан лоамашка хьалдига безам ба тха, — йоах оратора. — ДегIа оада дола дикь чар хьайба лоамаш даьгIенашка дажаш хурга.

Хьайбаш лелаерашта шоайкара доагIа новкъостал ца дича юрта боахама Министерстваи «Сельхозтехника» объединени критика йир ков. Самарское. Дукхача шерашка тIаховлача бацаш фу тел шелковчакашка кхьча районашта, цхьабакъда, цхьа шера бацаш фу дагара лехача кордагIаш, царна. ХIана а тIехь цIенхаштте теркам тIабахийтабах республике бацаш фу лелаара гIулакха.

КПСС Ведана райкома хьалхарча секретара ков. Ибриева къоабалъеш тIайдар доклад боахамашта дулха хьайбаш лелаедара торонех бахаа пайда эцл. Пачхьалкхенга доакк доахан гIийла да, аьнна, аь критика.

КIезиг-дукха тоабенаб района фермий болх. Цхьабакъда, [illegible] дIадаьнза карагIдаьнар. Хьайбаш лелаеча толам боахкара эггара хьалха доакъара база чIоагIъе еза. Доакъар Iалашдара шоаш де лерхIарех дийцар ков. Ибриева.

Пачхьалкхенга дулх доххаза ах шера ялл дукха хIана из эзаиг кхоачашъьяй ведашхоша. В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сейна тIайба декхараш кхоачашде лаьрхIад цар.

— Укх тIеххьарча шерашка, — аьлар юрта боахама Министерства керттерча зоотехника ков. Петросова, — вайнага дикка хоралах долча хьайбай удельни вес дукха лакхъеннай. Хоьш ма дий, хьайбай фу тоадаларо доакъар дикагIа хулийталга дIадехага. Цхьабакъда, дукхача совхозашкий колхозашкен хьайбай Iулаш дегIадаккхаргаш цар фу тоадаларгеш хьежжа дац доакъара база Iалашъера гIулакх. Из бахьан долаш хьайбай продуктивность лоха я.

Шер-шера кхоачашъеш доакъар Iалашдара вашваш, къаьстта концентраташ йола. Рациона кхоачамболлаш яц белок, фосфор, витаминаш. Из бахьан долаш лохлу хьайбай продуктивност, вехаштвай обмен телх, цамогаш хул. Доакъара база чIоагIъе еш ха хьаьтIаккхьча.

Доакъара база ялла хиларе керттерча бахьанех цаI да доакъара культурай хьуькъам лоза хилар. ХIара гектарах базза пайда эша беза ха хьаьтIаэттай.

— Дулх даккхара керттерча торонех цаI я, — йоах ков. Петросова, — [illegible] хьайбаш Iул [illegible] а хулийташ.

Хьайбашта дукхагIа дулх тIаххийтара цуьна дIадодар доахдаи вIаштIехьдаккхара дешах дахьа дар «Скотооткорм» треста [illegible] ков. Тангаров. [illegible]

— Дулх дукхагIа даккхара, — [illegible] деза, хIаьта вай совхозашка геттара кIезига да аьлга.

Цхьабакъда, [illegible] порядок тоаяра, доакъара культурай хьуьмкъам лакхбара, [illegible] вIаштIехьдаккхара треста боахамашна фу ду алехар оратора.

Доахан чуоаттадеш кхоаб пайдане хилар белгалдир ков. Толгиева. Лоамаш дагIенашка доахан дожалаш хьайбаш лелаерашта дукхаьла уьтте халонаш дийцар цо. ХIанз а тIехь каргIдаьнадаи лоамаш даьгIенашка дажадача хьайбашта тIакхетача дукхага дIабода мах лахбе.

Шелковской района «Коммунизм» колхоз из лелалеш [illegible]. Цу юртбоахама артела председателя ков. Табишев не белгалдир боахаме иштта хьайбаш, хьакхарч лелаера гIулакха торно еш хилар. Дукха халонаш кхиенне ше а колхоза хьайбаш лелаедераша дика Iангардехкар доахан, аьлар цо. Толамца кхоачашъей олхозо дулх доккара хьалхарча квартала план.

[illegible] лелаеча колхозашка лоаттабеча къовсамех дийцар цо. Къаьстта терко ю цар [illegible] хилийтаре. ЧIоагIа терко ю йоли доакъар Iалашдара а. Из гIулакх керттерча дакъа шоай лакха юхача культурах тийша да. Цул соагIа дукха бехьа хьокр кийчде лаьрхIад колхозоша.

ВогIа да хьайбашта помещениш кийчъара гIулакх. Из тхоай низама дулургдаш тхога. Тха боахамаш IатIкьар фуд хьаьа, тхога гIишлон материалаш из тоар да, тхо нарца Iаламаш саг эш йоал оратора.

Лоамаш дахиенаш коарах дийцар «Шалинский» совхоза директора ков. Шахбиева. Кхаь лелаедара культура лекхьара, дажаь кий декхара чотех доакъара культурай хьукъам лакхбе гIерт боахаме. Цхьабакъда, доахан кхоабийга вIаштIехьдаккхара гIулакх доакъара база чIоагIъера доахан дац, цу гIулакха [illegible] комплекс сихха эксплуатаце дIадаа еза. ХIанз а доха а из хьалхара теммаш. Доахан дика кхабара гIулакха чIоагIа тIаьнь я механизирование корменей.

Совхоза хьайбаш лелаерашта [illegible] дийцар оратора.

Трибуна тIа ва КПСС Суьнжевски райкома хьалхара секретара В. В. Варламова. — Лоамга [illegible] дулх лоаттаду район яха цIи юха тиелийта гIертаи бе тха хьайбаш лелаераш, — аьлар цо. Хьакхарч лелара специализаци еш да района дукхагIа дола боахамаш. Эггара хьалха доакъара база кийтае лерхIад.

ДIахо хьайбашта лаьрхIа механизированни фермаш йолл ца бича иргIоацаш хиларад дийцар цо. Иштта дийцар цо лоамаш даьгIенех пайда эцара гIулакх тодарах. [illegible] аьлар оратора, хьайбаш доамашка Iангардахара гIулакх а. Цу гIулакхо чIоагIа пайда луш хиларах каиттабб тха хьайбаш лелаераш. Юртгашнчул дикагIа Iангара дьажаш доахан доаш.

Iаламате дукха я района отцеводство дегIайоалларо торонаш. Из дукха дегIадоаладарна районерча чакхьяхача мероприятийех дийцар ков. Варламова.

Доахан Iангардахара мелла доакъар, бол, ца Iаламгаш боахамаша. Доакъара сонна кIана башу цийна, из Iаламате доакхача цахе доакъар доллове а? Доакъара балансе йоагIа меттиг яла еза цуна.

Ножай-Юрта района А. Шериева цIерагIча колхоза председателя ков. Кантиева дийцар дулх алсамдаккхара белгалъяь мероприятеш чакхьяхара колхозой де дезарех.

КПСС ЦК мартовски Пленум хилча гIоне тIехьбусаш хинна из боахам тоабара дикка къахьийтад, хIаьта а экономика дIахо чIоагIъяра беррига бе тIабахийта къахьега деза хьайбаш лелаераша. Лоамаш хьалашка дулх дика пайда бергба. Цхьабакъда доакъара база лерттIа Iалаш йича мара, цу хьакъехьа толамаш доахалургдац.

— Доакъара культураш дIахо латтта тоьаш тха долла. Цудухьа цар хьуьмкъам лакхбер мара кхь де хIама дац. Цу хьакъехьа цхьайола тоаламаза деьхад, оаза. Iаламате дика ба цхьайолча учасрковерча доакъара культурай хьуькъам. Тха торонаш хилара тешал ду цо.

Цхьабакъда доакъар шортта Iалашдара кхоачам бац духхьала культурай хьуькъам лакхбарах, из хиннахьа а доа из деш е чуьна деза. Цу декхараша лоархIабела тала хурга доакъар Iалашдераште, хIана аьлча кхоачам хилаза эшаш йола техника ца тхога. Кулгашца из балк беш хила духха доакъар доа, хIаьта цуга дукхагIа дIа а дода. Из чIоагIа Iаткь хьайбай продукцига дIадоадар дохдера.

Доакъара лоархIаме резерв я ча. Дале а техника ца тоьар бахьан долаш чуэа йиш йоацеш дов тха из. Тоьаш техника хилча тхоай боахам шоттал кхьдола боахамаш а цуьнца Iалашде йиш хургьяр тхога.

«Сельхозтехника» боахлоча доакъар Iалашдара бойла цIа [illegible] хьацаш еча новкъостал дергхиларах тешаш къамаьл дир оратора.

ЧIоагIа эш боахам хьайбаш чуоаттаду помещенеш, уш хьалъяра балхаш дIадоладенна массехь шу да. ГIишлойгрераша кхетадац — теш дулхи, хьайбай кхьола продукции санага бола шоаьфех тийша хилар.

Фермашкара хьайбаш ца дов тара тIехьа ц а тетташ дакза дайдоацарех, тIехдина ветеринарий служба вIаштIехьккха [illegible] дахьа Iалма-Iоккана ветеринари станце директора ков. [illegible]

[illegible] тIера ца дулийтара эггара хьадха лоар дика доакъара [illegible] дакъараш дийцар доакъара бала чIоагIьяда, хIан а пайда эцаза йоача торонех.

— Доакъара йоакха резерв лархIа могарга, — духа дIахо оратора, — вай чхьагIар доаккхача промышленноста отходех. Мехка йоккха лелаеча дукххача районашка хьайбашта доакъарийна лоархIаш, пайда из царех, хIаьта вайнига уж дIахкуе. [illegible] шурий, «Терский» совхозашка кхетадаь кхьаш пайда бале. Бакъда, кхьача боахамаша дIаман из опыт.

[illegible] республике дегIадоагIаш да комсаш лелаелга, из кхь дIахо а дегIаухаргда. Цудухьа чьагIар доаккхача промышленноста отходаш фермашка кхухьаьга вIаштIехьдаккха деза.

ДIахо из духц Iасий доаш бахьанех, фермашкара ветеринари служба толлаш, вентоблхой квалификаци лакхъяза ирг ца хиларах. Цу гIулакхо хьайбаш [illegible] Колхозий, совхозий хьайбаш лелаеша ц стаце дача новкъостал а хайоа хIама хилаш, боахамий кулгалхоши специалисташен фермашка ветеринари гIулакх делга тоадара е еа йоаххо ца хилар бахьан долаш.

«Ермоловский» совхоза оалхазараш лелаерий кердача технологега кайлашка бозбашкаш хиера мазхорча опытех республикерча кхьча боахамашка шерра пайда эш бу хилар белгалдоакх ков. [illegible] вай къамаьл чакхдоалеш.

«Чечингсельхозстрой» треста управляющи ков. Лагаев кийса лаьрхIар гIишлоигьерашта ю критика. Цо дийцар шоаш ду балхаш дукха хиларах. Дукхача объекташ гIулакх дика латте а, тIехьакйсаи шоай коллективий дахарех.

ТIеххьадисара керттерьарх цхьа бахьан да [illegible] конструкцеш кIезиг пайда эшаш хилар. Цу гIулакха эггара хьалха бахьан бераш проектировщикаш ба.

Ков. Лагаев дийцар гIишлой хьаьача балха сихагIа кхьекхьаьа ахача индустриальни методех, хIаьта цу гIулакхо хьайбай помещенешт чакхьеглга дикка сиха дерг хиларах а.

Фермашка механизаци яра боккха лоархIаме дош гIоттадир «Сельхозтехника» республиканска объединени председатель ков. Аванесова.

Къахьегама оасарле лоха хилар, хьайбай продукцега дIадолар лохъ хилар, цхьацайола фермаш де дешп хилер доакъар деза, духа къахьегам дIабодаш, производстве лохача боахамо-технически бозрама тIа хиларах дуьззанне да.

Партен правительствон дукха хIама ду хьаккий дулх, беман дулх, шура, фуаш доаххара промышленни хьисапе Iалашдара вай мехка йоккхий механизированни хьайбаш лелаера комплексаш хьалъяра. Хьайбаш лелаедерга продукци хьаккхара индустриальни лерда тIа даккхар — теламга бола мехь.

Дукха шераш де республике хьакхарч кхоаба «Красноармейский» а оалхазараш леладу «Ермоловский» а совхозаш, кхьдола специализированни боахамаш делг. Цу боахамашкара эр Iаламате тIехьайнса технологи а, кертерча дакьне кулгацо дече балхаш кхоачашъеш.

Дукха балансе дикка дегIа дIалоаш беман духхо. Бакъда доахан кхоабикга геттара [illegible] да вай. «Гудермесский» совхоза вIашагIаьела механизированни фермаш а вай. [illegible] «Шалинский» е «Минеральный» а совхозашка [illegible] дорстаду моттигаш. Укхаза а дукха кхоачамбоацараш кийсденнад, масала, «Шалинский» совхозе [illegible] доакъар дикка хIанзара оборудовани оттае йиш йоацаш я. Из гIишлош [illegible] технологи дIаю тоа а ю [illegible] йола механизированни фермаш е еза царех.

— Суьнжевски район, — йоах оратора, — дукхача хана дезе фуаш оалхазарий дукха лоттадеш я. Дукхача колхозашка оалхазараш лелаераш эша оборудование Iалашъьай. ХIаьта хIанз специализаци [illegible] хьаьнача, уйла е бахьинаб уж, цоаш пайда механизаци дIайоттайна а бахьаьа е ца оттайна [illegible] яхаш. Уж механизацаш-м хIаьта а вота а дIаоттае еза, хIана аьлча, цу районерча специализированни боахамаш аьттув ба оалхазараш кхоабелга дIахо дегIадоаладе.

ДIахо ков. Аванесова дуьн колхозийи совхозийи фермашка дош латта гIишлон-монтажни балхаш дукха хиларах, «Сельхозтехника» хьалхашка латтача доаккхийча декхарех. Дош дехар ю дулх а кхьйола продукци а дукхагIа ккхара республика хьайбаш лелаерашта шоай [illegible] новкъостал дергхиларах.

* * *

Дийцача дешах [illegible] соцам тIайдар. [illegible]

«СЕРДАЛО»
2-гIа агI., 17 май, 1969 шу.

ДIАЙИЙНАЧА КУЛЬТУРАШТА ДИКА ГIУЛАКХ ЭШ

Бiаьрган хьажа ... [illegible] ... а массаналхьа ... [illegible]. Хlаьта а хlана механизаторашна кхашна дlабелабаь болх цул кlезигагlа лорьlам болаш бац дlайийнача ортобахамь культурашта гlулакх дар.

Укх шера къаьстта белхтоккхаме хеташ гlулакх ду механизаторашна дlайийнача хlамашта. Бlаьсти а хьалехьа, балабеннаб уж дlайийнача хlамашта гlулакх де. Азотни удобренешца подкормка яьй 28 эзар гектар йолча гурахь йийнача культурашта. Из болх цlенхашта чакхбаьккхаб Грозненски шурий совхоза, «Советская Россия», 1-ча Май цlерагlча колхозашка. Цига подкормка яьй гурахь йийнача ерригача культурашта.

Оахам довсара дахарга хьежжа еча подкормкана тlехьа дlабелабаь гурахь йийнача культурашта гlулакх дара бола шолагlа болх — дарна макхаш доахилга.

ДIадаха Iа чlоагlа бирса дар хьийна, гурахь дийнача ялатий цхьа дакъа доьхадир, цхьа дакъа дом гlеттабеш мух баьнначa хана йост тlайижа дайра. Уж кхаш юха дийра. Из болх хlара кха къаьст-къаьста белгал а деш бе безаш бар дерригача боахамашка. Массанахьа а цхьан тайпара макхаш дахар кхераме гlулакх да.

Макхаш дахара дош цхьан къевстадир боахамий агрономаша, бригадираша, хеньевойша. Нагахь санна хьалхагlа цу балха ялатий листалга къежжа юкъерен деден макхаш даьхадале, укх шера из болх беш хиннараш ялаташ дlадуьча хана токхадеш дола макхилгаш, йолхьангаш да, кхалицгаш йоахка катохаш я. Массайолча моттиге 4 — 5 балха дийнахь макхаш даьха даьлар гурахь дийнача ялата. Тракторащ шортига а лелаеш даьлар макхаш. ТIадаьннача ялатий хlара къаьг бахьан долаш къовсам лоаттабора.

Хlана шерра белхаш дlадолаьла гурахь дуп ялетаи хий делхача лаьттанашка дlайийнача боахамашка, вегетационни хий духхилга вlаштlехьдоаккхаш. Ленин... [illegible] ... лаьттана хий детташ 11 дождевалка я. Хlара дийнахь хий тох 40 — 50 гектара.

Хий хилдолча боахамий дlабелабаьб ДДА-100 М яхача догlан хьесаце хий деттача 4 машина болх беча «Юбилейный» совхозе, 5 машина болх беча «Атагинский» совхозе. Из болх кlезигдукха медагlа лен «Советская Россия» колхозе. Вегетационни хий гурахь дийна ялаташ тlадоахча хий дехкача лаьттаб ялахь дакъхах цхьан дакъ тlа хlаназе а дилла лаьннад. Эттара хьалха чуллаш дола вегетационни хий массайолча мотте 25 май хьатlакхачалелаь дилла дукха деза.

Гурахь дийна ялатаи кхедеча къаьстта чlоагlа уйла тlайоахийт дlайийнача хlамашта зулам дергаlшен тlадоалача оасарцеи къовсам лоаттабора.

Тоьал йоккха моттиг дlалаьннача гурахь дийнача ялаташта обработка яьй ялат дуача чоапилга дукьала, укх гаргарча денешка гербицидашца авиаопрыскивани е йолаергья тlадоалача оасара дукьала.

Укх шера эттара хьалха гучадаьннад гурахь дийнача ялаташта дуккханахьа хогахьухарге — кхерамегlарча зуламхочо зе даь хилар. Къовсам лоаттабергбараш сарцагlбаьлар. «Атагинский» совхозе 300 гектара обработка яьй доьлаж теха хlамаш а тессаш. Доьлаж тохаш кийчбер мукх ба 1 гектара лоархlаш 20 килограмм а йолаш. ДIатассаде хьалхагlа мукх кхехкабаьб бокъенца из бесталши йолча хана, пул тlехьагlа цунах тохай 1 килограмм нагий аьта хлорофоси 400 грамм генарий даьттен. Цу тайпара кийчъяь смесь СПК-24 яхача сеялкаца тийсай. Из тассарах хулашдар обработка яь 2 — 3 сахьат леаллашехlа а гуш хулар.

Нух тоьхош йолча культурашта — хьажкlашта, гидуаргашта — дlа ма йийнгехьа я, хьалгlишлеленьа макхаш дахах, хlаьта хlана, хьатlаьнначуя тlехьагlа культиваци еш а я.

Района дерригача боахамашка [illegible] деза [illegible].

Къаьстта чlоагlа уйла тlайоаба бьцадаараш дlайийнача хьалга-йрдлах дара. Укх шера эттара хьалха дlабелабаьб химически средствашца къовсам лоаттабелга бьцадаараш юкъ тlадувлача оасара дукьала. Масала, «Советская Россия» колхозе лен. Сатуева бьцадараш ихоедча бригаде гербицидашца а етташ обработка яьй [illegible] кхайна. Из болх чакхбаьккхаш хохаш 4 — 5 сантиметр [illegible] хий. [illegible] обработка гектара тlа [illegible] килограмм а тоссаш, 2 килограмм [illegible]. Цунах тlехдика пайда [illegible] боахамашка а.

Кел тlара оалхазараш леладу хоккхий боахамаш да Грозненски района чудоагlаш. Унахцlена кlеягаш хьалхехара а уж ца йойташ ханага ахара а каратин эш, хlаьта из дукха йоалл морковках. Цудухьа производства гlулакха боахамашка хlайийнай 70 гектар совгlа морковка. Хlанз къовсам дlабелабаьб морковкана юкъе тlадувлача оасара дукьала. Шаьлехьа прометринаца обработка йор. 300 метр хин 3 килограмм а теха, цу раствораца опрыскивани йор.

Ши дора хийнача хана фатагенаца-обработка е йолайир цхьан гектара лаьрхlа 400 — 600 килограмм а йолаш. Из болх доадама хlана цулгашна де ца дезаш чакхбоалах оаха. Къовсам лоттабара химически средствай юкъеяхьаро йош хулайт мугlарашта юкъе яча обработкаго бода мах лохбе.

Механизаторашен кхашкарча берригача къахьегамзошен, юртбоахам культурай хьукъам дахха кхебе аьнна тlаийна социалистически дехкараш кхоачашдара къовсам а лоаттабеш, шоай дерригa низаш тlадахийтад дlайийнача хlамашта дика гlулакх дала вlаштlехьдаккхара.

Е. ИЗВАРИНА,
Грозненски района юрта боахама производственни управлени [illegible] агроном.

Коммунальни боахама Министерства Ремстройучастка гlишлоярхоша дика совгlат шийчарба Советски хlалкх юрта белхача вахе. Цар хьан а из, дlаоттий рафоментар. Из долчоне объект хьалхьой кхиар хоа ... дей хьоалхьогал классиками П. Ахмадова, штукатураша Шамсадиновга, З. Абдулаевас, Э. Юсуповас, Т. Шамсадинос, [illegible]. Цар [illegible] сменна норма [illegible] тlехьдахкаш да.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара латтаа) Х. Абдулаева, Э. Шамсадинова, Я. Шамсадинов, П. Ахмадов.

[illegible] сурт.

МАЛГIАБИК ХЬАЛЪЕЧА

ДегIайоагlаш латтача Малгlабика хlара шера дукхагlа дош гlишлошьерий кулгаш, хlана [illegible] шерагара [illegible] дукагlа хьалхь укхаза гlишлош. Малгlабикера бехьарга уж гонна нуагаш дола мах?

Нах - нах цу хьалха Грозненера гlишлошьераш хьал из бахкача хиранцкa ценаш дьаьлхетта сиг, вацар укхазе. Лоьрдаlа транспорт цу шигара 120 бог хьекхувлаш [illegible] цlаккувлаш.

Дукха зе дора цу гlулакха [illegible] дукха [illegible] уж [illegible] кхувлаш, ханнахьа дlабелалацар болх. Тхоай героде баха мах lебе доладелар тхо царех дlа а бетташ. Тlехь - тlехьа кlезигагlа оашар тхона Грознера мах, цар моттиге дlаувттар тха тхоай барш.

Хlана 200 сагах Грозненера кхувлаш 9 сиг йора вац тха, [illegible]. Дукхьала моттигерча [illegible] бригадаш. Тхоаш [illegible] котало хет [illegible]. ДIадахача шера оаха гlишлошьерий профессии lомайир 76 сага. Шераун лате тха мугlараш, хала беле а безалу наха тха боах.

Ши хоза я тха Бооботова Iаьишетен Точиева Цаошен кулгалду малгийн штукатурийн бригадаш. Цаош шe лаьцача наьцьа тlа дlахо яха уйла йолий я. Цудукхьа хlанз сабрийнарча школе деша ух из. Укх шера 9 класс яьккла аргьа.

Дукха ба хlанз коллективе шоай болх дика хош, творчески къахьегаш бола гlишлошьераш. Царех ба штукатурщица Загиева Зари, плотникаш Цечоев Махьмад, Картоев Муса, Яндиев Тlахlир, каменщица Калоева Долатхан, арматурщикаш Вовченко Владимир Белхароев Амин, дукха кхыбараш.

Фу совгlаташ кийчду оаха мехкдаьттахошта? Касттa уж баха хоншаргба 150 квартира йолча шин цlагlа, цар 140 бер гlоргда керда хьалларгlйолча берий беша, царна парке хьалъергья 600 сага лаьрхlа клуб. Ерригаш а хlана оаха городе хьалъеш [illegible] а йоккха а 14 объект. Укх шера царга тха дlадахийта [illegible] ахча. [illegible] бахача биь бетта оаха балхашка дlадахийтад (эггара халагlа, шийлагlа бод ха [illegible]) 400.000 совгlа сом.

Оаха къа кхтта хьаг хьальокхарга укх данеша а: планах цу юкъа хlара сиг дескарийла вар 278 сома махьа болх бе. Хlаьта баьр 316 сома махкх бе. Къахьегама оасарлента дикалча ме я 114 процент.

Балхашка дlабода мах лохбара торонаш лех оаха. ХьалхагIа 140 километр гlаьнара хьакхухьар бода гlуш. Хlанз Вознесенскаба гаьна йоаццаш коральча карьерера кхухь. ДарегIа а хьал атта а я из.

ЧIоагIа пайдане гlулакх да хlанз тхона дагадехар а. Хlара тоннах 22 сом ахча а телаш город Орджоникидзера кlир кхухь оаха. Из да транспортага бода мах боацаш. Хlанз кlир оахош яккха йиш болаш да тхо. Газ шортта ма йий укхаза, пишк, хьио материал а я. Оаха кlир а па кхухьаш. цигара кхера хьабеча тоннах 1 сом 40 кепиги мара доалц. Хlаьта кlир йоккхача, транспортах додар а долаш дерригa дlадаьрхlача кlира тоннах 8 сом мара гlоргдац тха. Хьалал мел пайда хургболаш гlулакх да из. Хlана тхоаш долчара кхача моттиге дlахотт тхо (хетаргахьа ремстройконторана юхе). Цул тlехьагlа уж пишкаш хьаа деладургда тха.

Тхо а да ер юбилейни шу шийлаьйда [illegible] балхалдаьккхаргдаш, къахьегама лераш йита дагa.

Б. БЕЛХАРОЕВ,
«Грозпромстрой» тресте СМУ-2 Малгlабикера № 4 йолча участка начальник.

ГРАФИКАЛ ХЬАЛХА

Укх деношка Центральни ремонтно-механически завода слесарий бригадаша графикал хьалхlачул дин бийсен хьалхагlа капитальни ремонт йир садьата 320 тонн lи луча «Грозэнерго» кхоалагlча теплоэлектростанца № 2 йолча котлоагрегата. Из теплоэлектростанци болх бе йолавлача дена хlана дьоалагlа ю цу тайпара ремонт.

Ханал хьалха чоалхано ремонт чакхъяккхарах шоаш кходаь ахча Владимир Ильич Ленин ваь бlаь шу дулача ден спина хьайийллача фонде lодиллар электрикаца. Уж ремонти балхаш чакхдоахача къаьстта дика къахьийгар В. Занкина, А. Бринонсова, А. Цатурова бригадаша. Шахо йодача хана кхы а дикагlа къахьега лераш энергетикаша.

Х. СУРУДЖАН.

ПЛАНАЛ СОВГIА...

Ломински къахьегама вахте эттача «Горскнефть» НПУ коммунистически къахьегама цlи лелаеча диспетчеризовании промысла коллектива дукха къахьегама толамаш доах укх шера. Ер шу доладелча дена планал совгlа цо дукхкха мехкдаьтта цхьа эшалон совгlа да, гlехкхоачашьяй мой хьалхарча ах бетта план я. ДIадахача шера хьалхарча бин беттачул 38 процент дукхагlа даьккхад цар мехкдаьтта укх шера цу юкъагlа. Хlаьта яьккха газ 19 процент дукхагlа я.

26 процент лахкьяй, промысла мехкдаьттахоша къахьегама оасарле, укх шера пачатьалкхена планах лаьрхlачул совгlа цар баь пайда 10 эзар сом да.

М. ЛЕВИН.

БАЬЦАДААРАШ ХУРГДА

Укх шера эттара хьалха 3200 квадратни метр йолча теплицашка хьалха хьайоада нарсаш кхееш ба Ачхой - Мартана района «Овощевод» совхоза къахьегакхой. Баьцадараш кхедеча А. Жураева бригада дош деннад хlара квадратни метра тlара этт килограмм нарсаш аха.

Уж балхаш деча къаьстта дика къахьег С. Моасневай звено балхлоша. Хlара теплица чура лаьтта дика тодаь да. Дукха хьалелехьа аргlйолча нарсашта ядохимикатаца обработка яьй. Тахан - кхоана яхар санна хьалргья хьаллара нарсаш.

Теплицашка санга дика къахьег кхашка баьцадараш кхедорана а. Тайп - тайпара баьцадарой дlадийнача кхашка оасар дем ба хlана болхлой. Къахьегамхой тешам ба тlайийна белхакхаме декхараш кхоачашде шоай торо хургхиларах.

Х. МАХИТАРОВ.

ТОЛАМАША ДОГ ХЬЕСТ

Михом махлох хьатаръерзальча Яхьъяев Мусий Паший юхьара хьамача толам [illegible]: из дукха хано даь хоганаш да цу тlа. Церех хlарaне дукха дувц. Шамбикьаа, къавенна хобенна юхь я дух яр оалалаш, хlана хьача шоватхьа шу мара дьпнадаш цун. Уж хьайбаш леладечун халача къахьегама шераша йита лераш я. Дукхазаа хебаьй цо юхь бlаргаш гlуи еттача малхбоалера хьехача чlоагlача дехах. Ахкан замалахь бlайхача маьлха зlаиарашта кlал lура дона саррапца даьгlенашка доажаде деза детта доахан. Атта лап нарна гlулакх де шийлача Iаь. Цу хана кхы а дукхагlа хух балхаш. Мошей гlожен деакъар хьатlадотуш, зоровникашка хьачуунаш, кормушкашка lечудуллаш доаркашта корпъостал де деза. Прогулка йита, хий моладе арадаха деза доахан. Байсанна а бlарг дакха беnаш хул царга.

Хьайбаьшта гlулакх дара йоккха опыт йолаш ва Мусий Паша. Ер кхийтталагlа шу ло цо дукхьал Кирова цlерагlча колхозе хьайбашта Iунал ду,

Цига Iай, чlоагlа шолал оттача хана кхьа шу дьлавна дола къона доахан даьнаду на lу вакосаш хилар. Кема махиллара цу сакьате дуи метта саг дlаоттаве хала да. Яхьъеага дохар дир колхоза специалисташа. Цу хана доттача доахан Iула йоккхагlа йола lу вар из. Дукха уйла па еш, шийча [illegible] Пашa рьль хилар къепа доахан дlавца.

Шадахача шера хьалхарча ах шера шурий-товарни ферме дукха Iаьсий доара. Тохкам бича уж доара бахьан гучадаьлар. Iаьсанта гlулакх дераша цlено лоаттадаьр, доакъар кхьачамбола дlакхачийтанар. Цу наха болх лергlа ца барах боахдама зе хилар, шийтта Iаса тlерадаьлар. Шаьккха а нlшар Паший повиъостал.

Колхоза кулгалхошеи специалистащеи дехар дир опыт йолча бежа Iунга. керда даьча Iаьсанта Iунал де аьнна.

— Зlамигдар а доккхадар а кхоачашде говзал, кхетам хила беза, — йоах Яхьъяева. — Цхьаккха къайле яц са балхаца. Керттерa дар да балха ден распорядок, зоотехникарин бокъенаш йоаза кхоачашъяр. Рационах дергa доагlа доакъар Iаьсанна дlакхачийта деза.

Массеха бутт чакхбаьлар. Фермера хьалай халуш оргалъяна бовлалар. Чоагlа еnда долаш хьеххулар Iаьсий. Хьалха санна доша дlакъестанар.

Тlаьккха юха а доалахне Iунах де юхнавар из. Колхоза специалисташца цхьана доккха дакъа лаьцар цо лакха продуктивность йола детта доахан дебалеш. 1967 шера хиннача 34 етт кlезигагlа хиннабале а соагна дукхагlа хьехар ферма коллективе ши бlа центнер шура. Хlаьта хlара Iатгаара лъкхар 187 килограмм дукхагlа яр.

Хьалха латта беза Iу дукха веза коллективана. Правлене членалла хержав из колхозхоша. Хlаьта шийх бенна тешам цо бе а бац.

Ревизионни комиссе член волча хана а мlаьккха йолча хана а малар бацар Яхьъяевас юкъара рузьаа леткъалсовица.

Ишта, тешаме къахьегах массехказа Сийлен грамоташ, махкера совгlаташ тийннад Яхьъяевна колхоза правленеи парткомеи.

А. САЛОВА.

АВАРЕШ—КIЕЗИГАГIА

Цхьайоача хана сеттийна болх бе йиш йолаш ха тул операторий. Хlанз цеха оборудовани кердайоаккхаш, мехкашка мехкдаьтта чакхдахкха установка шеръеш, lай десольваци яра дозировочни кийчъеш ба уж. Цул совгlа Замакульски майда тlара Карабулаке клаччалла йолчеи метта Юкъерча Ачалукерчеи нефтепроводашта капитальни ремонт а. Мехкдаьтта анализ яра болх теобара Карабулакски газ чакхбоала ча завода [illegible] химически лаборатори хьалъеш я.

Мехкдаьтта дlаухийча дене болх берам [illegible], хlана [illegible] из дола тlертаи мах ба. [illegible] шоай уйла балха тlаххийта хьахьег цар. Хlанз турбанка ххх lоаргзоацаш йоахал тела [illegible] ратаи механически хьосане цlенъяра нийъ лоаш ба уж.

Мехкдаьтта чакхдаккхара боран цlанкка а талхийтан. Ала деза, хlана беррига балх ритмичне дlабедаш хилар. Цхьабакъда, массаза иштта хилац. Цхьаза цlа ца боагlаш денош бийсашм балха тlа лаьа езаш ха йоагlа мехкдаьтта лено тlа химии оарош дlабаьлаш. Мехкдаьтта доахача цхьаккха а авари йоапаш атта хилап. Цхьабакъда, балха юкъе кхухьоча мероприятеш кlезигъю уж. Зене ди резервуарашка мехкдаьтта дlачуухийтача хана скважина болх ца беш сецар. Балхлошта йола хало йоацаш пачхахьалкхена а дукха зе хул. Цудукхьа иштта йола авареш махула сихагlа дlаяха еза.

Цхьоалагlа хьай хьатlакхоачача доношка Заманкул - Карабулак нефтепровода турбах мехкдаьтта арахьидар. Цу хана [illegible] нагнетательни турбопровода чура мехкдаьтта арахьийнад [illegible] юстача прибор. [illegible] хулаш [illegible] авари. Цхьабакъда слесараш И. Немчев, В. Пименов, Н. Желябовский, мастер В. Половинков, сварщикаш В. Буларков, В. Захарчук, механик М. Малышко, операторaш М. Горенько, А. Евдошенко анизача хана кийчеи махкарои хилар бахьан долаш лоаппача кхен хайра мехкдаьтта ца дойташ дlаьххар уж авареш.

Дукха ха йоацаш электрически бухдах замыкани а хиннa цlа хилар. Из цlи дlаржа мегац яр. Тlаккха из мехкдаьтта насосашта чlоагlа кхераме дар. Бакъда, кхеравелен техника бокъонаш дика йовзача операторашa Печоев Iильяс, Евдощенко Александра, Телетенев Василе из сиха йоарах зе ца ден хlаьлар цlи. Цу вай лакке бийцача денал, дьинар долча мaха уж авареш, балха тlа нийслу хьоавамаш шоай пишоалхьа дlадахкорах пачхьалкхена хайра зе хиннадац, [illegible] а хиннабац. Цудукхьа материальни фондера ахчан премеш [illegible]. В. И. Ленина юбилейни кийчо еча хана къаьстта хьинар айдена къахьег «Сунжанефть» НПУ болхлоша. Царна юкъе белгалъ я мехкдаьтта дlаухийча цеха коллектив. Махуула доагар кходи, балха тlа авареш, хьовзамаш из хилийта, социалистически декхараш гlалийнад цу коллектив.

В. МАЛЬЦЕВСКИЙ.

Бlаь эзар трактор хилара хьийга В. И. Ленин. Дукхьал укх тlаькарча шо шера 200 эзар пропашной трактор арахийцаи Липецки заводо.

«ЛТЗ» яха марка йола машинаш Советски Союзе дукхача мехкашка болх беш я, дукхача доазал дехьарча мехкашка дlакхьийт. Москве хиннача юртбоахама техника Дуне хийбашта юкъерча выставка дlадахкеч хlара Липецки хинача тракторионни бlаьстенарча ярмаркен дошо медаль ешоал цо.

Липецки тракторни завода дукхаь кахараш наж юкъе болча коллективо топлица дlахху В. И. Ленин ваь 100 шу дузаре сийна нюьца кьохьегам хайта. Укх шера хьалхарча кварта планал совгlа 46 трактор арахийцай.

Сурта тlа: аргlанара трактор тlайотташ я.

В. Коновалова сурт.

ТАСС фотохроника.

КОЛХОЗА КЕРДАЧА УСТАВА ПРОЕКТАХ ЛАЬЦА

ТХА БОКЪОНАШ ШЕРЪЕННАЙ

Дукха уйлаш керта чу ух юртбоахама артела Устава Проект еташ. Хьалхара устав арадаьча дени укх 34 шера колхоза вахаре хинна хувцамаш, колхозхошта хийттар белгалдаьккхад цу тlа, кхы а яйъй, чlоагlьяй цун демократи, тахьнарча дене яхача тайпара хоидан баь артела членний бокъоний а декхарий а.

Аз айса тераш тlабахийта а сона чlоагlа нийса хеташ а да бригадай бокъонаш шеръяр. 1935 шера хьалхара Устав арадахача хана хиннача колхоийчарех боккхагlа я хlанз тха «Победа» яхача артела бригадаш, цоаш къаьстта лархlа хегаргдолаш бlарча кердача низ болча техникаца lалашдь боахамаш да-кх.

Цудухьа Устава Проекта тlа белгалдаьвча тайпара хlаьнара бригадир хьалха санна цийга аьннар де [illegible] хара ца дезаш вола саг вац. Из хlанз бокъонна вола кулгахо, хьехархо ва, шиi болхама да ва. Цудухьа хьалха санна правлене прихаз дlа а ца етташ бригада собранешка хержаргва бригадир полехзоша. Цу дешо хьахьех цун бехктедьш, бокъо цох дакхьеннай. Хlара lуйрийна председатель волча ахa а ца оэзаш хlана хьаыта хоорга тха бригадираша фу деза, болх шишта вlаштlехьбакхабеш. Ха-м хьалхагlа а хайна хурда шарна ц, хlанта а «завхах» председателига да хиттаи уlа дlабакха йиш йолаш бацар. Цу гlулакха чlоагlа раьна ба тха бригадираш.

Хала ца тха председателя бьтбригадашна кулгалде, нарядаш теда, цига дlа-хьа аха. Хlанз цун белам тlа даьтта беза нуьх lобаргба, уйла е, шоай болх творчески вlашерlехьбакха, сала lа ха хургья.

Геттара мах раьза болаш гlулах да артелашка шоай подсобни предприятеш хьалха а цар бенна пайда макхьахата дlахьа бекьа а йиш хилар. Кердача Устава из бокъо яла лерхl тхона. Оаха из гlулакх тераш тlабахийнад.

«Боахоахой дешарий бехкlанз дlые, гlамаш дlайяагlа, хьаьдола шоай хьалтаи кхоачашдо 0,50 гектарага кхачалца даьтта лу цlенош тlадагlар а долаш...» йоах Устава Проекта тlа. Партеи правительствои боахой мехара терхам тlабохийтаи хилар масса цул дукагlа мехарар лахарда.

Укх шера 4 миллион сомаша дlахьальчад оаха бахча пайдах тхона социальни ахча. Йlальхий я тха колхое, дика бах колхоххой. Хlаьта я, хlара шера лахлу хахьа-санлетаи, культура. Цига хьежий лакху цар хьашташ а. Из гlулакх дуъата белгалдаьлада Проекта тlа.

Ший хаппавше даь хlана де керда Устав оттаде лаьрхlара. Хозан бахьан цхьа нийъ бокъонаш ца хилярех хlарaне шишийп, хеттачe тайпара дора колхозашка цхьадаль хlаммаш.

Масала, «Красная Армия» яхача тхона леаллаха уллача колхозе цхьаькха а ца къовстанеш массанешь а вознаграждени тел цхьан метте дукхача шерашка къахьегам хьабоагlача наха, хlаьта оаха кхьча-тайпара ду. Тха колхозе из вознаграждени тоа керттерча а белхтоккамерча а профессех бах берашта: механизаторашта, доярашта, специалисташта.

Фу ду из санна долча гlулакхаш?

Цига дикагlа а яхаш леалаха яхача артелашка дlа-хьа аха безалу [illegible] колхозой, хlаьта правленех, кулгалхох тешам боабу. Хlанз из гlаьш дlалоагlа.

Кердача Устава тlа сона белгалдаьккхача дика хеташ шар цхьа хlама: цхьаккха бахьан а доацаш кхьчахьа «lаьа сомаш» дала уха колхозхой хозавера. Дукха пийсу тха сайна йола моттигаш.

Оаха, «Победа» колхозхоша, тхоай артела сий кхы а лакхагlа лоаттадергда. Доккхийча дикача гlулакхашца белгалде уйла йолаш да тхо ер Ленина юбилейни шу. Хьалхарча квартале пачхахьалкхена духх далара задани 160 процент. шура — 121, фуэш — 123 процент кхоачашъяьй оаха. Хлашка культураш кlезра балхаш 1-ча май чакхдьлад оаха.

Хlана сихбенна дlайийнача хlамашта гlулакх дем ба механизатораш.

Ю. ПОКАРОВ.
Сунжерча «Победа» колхоза ревизионни комиссе председатель.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛЕРАГIА

1969 шера 15-ча апреле цlадоачча «Сердало» тlа кепатехьар «Дикагlа пайда эца ловхи дьгlенех» яха Б. Богатырева статья. Цу тlа белгалдаьккхача кхоачамбоацадех лаьца редакцига хоам бу республика юрта боахама министра заместителева З. Дудаева: «Ловхи даьгlенех дикагlа пайда эцар духьа Нохч - ГIалгlай АССР юрта боахама Министерства боахамашка цхьана белгалдаьлад дьгlенаш оялангара товара, наровиаанза йолча ловхи моттигашка нальгьаш даккара, хьайбашта дола йолчи культурно - бытовой [illegible] дог гlулакхаш.

Цул совгlа Ведача района Малхбаь яхача моттиге 1969 шера 1 апреле дени болх беш я РСФСР Министрий Совета бакъо социальга хьожа, ловхин газеж пайда эцца боахамашта зоа ноньестaа дала [illegible] вlашагlъелла [illegible] - хьайбаш лададоа станци».

КЪУЛБЕХЬЕН ВЬЕТНАМА ПАТРИОТИЙ АТАКАШ

ХАНОЙ, 16 май. (ТАСС). Къулбехьен Вьетнам йуккъалкхара хан къа эскара бlухоша 11 мае дезз 13 майга кхаччалца йолча хана американо-сайгонски эскара тlа ворсlа йолча неттиела атакаш яьй, яхаш хоам бу Вьетнамах информационни агентства Освобождение яхача агентства гlоьла. Тхуа-Тхиен яхача провинце дукхьал лоамари районашка американски эскара шо батальон тlерра лыьккар, 9 вертолети цхьа реактивни самолети чуйтар.

Лонгхань яхача провинце цхьан районе тlемаш деча хана моха нуккъалкхара эскара отрядьера моастагlчун йохабир е толкабир 60 тlема машин, 6 вертолет, эскара юкъера бахьар дукха салтий, дукха трафени лыхар.

КIИРАННА ЦКЪАЗЗА АРАДУВЛА «ЛИСТЫ», «РЕПОРТЕР» ЯХА ГАЗЕТАШ ДИЙХКАД

ПРАГА, 16 май. (ТАСС). Уккхаза официально хьакхайкадечох, кепайоазоне информацен гlулакхашта йолча Чешски управлене доагlаш долча закона лаорда тlа решени тlаийцай кlиранна цкъазза арадувла «Листы», «Репортер» яхача газеташта регистраци ярах бола соцам хувшаш. Цу тайплара, йоах решене тlа, уж газеташ арадувларах бокъонах доал.

Цул совгlа, арадувлийтаргдоацаш цкъа, бетта соцаду «Пламен» яха хlара бетта арадувла Чехословацки писателий Союза журнал, кlиранна цкъазза арадувла «Свет» в образех» яха Чехословацки журналистий Союза газет, «Мы—69» яха берийн кагархойн организацей объединене журнал.

Из решени е бокъо хиннай, уж шераш яха издании регистраци яр дехаш издателаша йича заявленеш тlа хьахьекхача идейно-политически программа наькъа тlара дlаювлаш хиларах.

Кепайоазоне информацен гlулакхашта йолча Чешски управлене мероприятей хьакъехьа шийга хоам бича уж къовлаьча тlаийкар» Чешски Социалистически Республика правительства.

Доазол дехьара

КЕРДАЧА НАЬКЪА ТIА ОТТАЯЬ КЪАЬНА ФОРМУЛАШ

ВАШИНГТОН, 16 май. (ТАСС). «Американцаш — демократически гlулакхашта тlехьалоттараш» яхача организаце председатела Джозеф Рау селхан чlоагlа критика йир Вьетнамах йолча, президента Никсона тезишене гlозаха яьча къамаьлаца хьахьекхача США правительства позицена.

«Йоалагlа а, Вьетнамера трагически тlом сихагlа чакхбалийта гlертав йолчун чlоагlа догдаьннад президента Никсона яьча къамаьлаца дувзаденна. Цунца я кердача наькъа тlа оттаь къаьна формулаш. Из къамаьл, кхьар Никсон вале а, Джонсона дехаьча программа шийн доаш дар, йоах Рауха аьча заменене тlа.

Президента яьча къамаьлаца, йоах Рауха, цхьаькха кхайна а карла керлачох яц. Нехкадеш латта шийн кхетаданна соцаднга догдаьл. Йиш цхьаькха хlама яц цу тlа.

Президента къамаьлаца кхетта царе доацаш да США хьалхара. Цу правительства хьалхаш вlашагlкхетача на хилар вай кхетадлитта йолча хана машарга вай кхоачалуре ца хилара дика дергдоаца мукlарал а.

ДОЛЛАР ДАЙЛУШ ЛАТТ

ВАШИНГТОН, 16 май. (ТАСС) США инфляци сихьлларах къахиннача водарех дола доц селхан юла в дийнар президента Никсона. Кlайча цlено араьякхича заявлене тlа президента йоах, «доллар дайлуш хилар цlенхаштта экономически социальни зе ду».

Никсона белгалдаьккхар, дlадахача шера маьхаш 5 процент лакхдалари инфляце эттара чlоагlагlа кlезига боахам болча американцаштеи юкъера доходаш йолча цхьан хlама тоха хилари.

«Инфляцин» «хронически совйlозхьаь» экономикен «шелъяра» тlаьйхар Никсона. Из дара, аьлар президента финансови гlулакхашкара дlадоладала лэза, къьастта аьлча, цу тlа 10 процент подоходни налог хеккарах йолча решене ха йlаьхьар нийса до, аьлар.

Цхьабакъда ше яьча заявлене тlа президента доц аьнна хьоахадензар информацеонни справлен «сов йlоахьаьча» экономикан бокъонца дола бахьанаш — тlема гlулакхашка дlадода миллиардаш доллараш, эттара хьалха американски налог телача наха шера 30 миллиард тохкаш. Вьетнаме беча бlехача тlемага дlайолха расходаш в йолаш.

МЕДИЦИНЕРА ГАНГСТЕРАШ

ВАШИНГТОН, 16 май. (ТАСС). Вlашагlкхийттача Штаташка лорий частни практика тlеме йоаккхарийи жуликийн бизнес а хилла дlаэттай. Цунна тешал ду бехача ваха медицински гlулакх дара дешашка хьожаш волча сенатова Джон Уильямса селхаш аьнначо, къьастта аьлча по дийцар, дарба ларах дукха хlара доакх цхьаболча лораша, частни клиникаша улахошкаш шоаш ца вичача молхаех ахча доах, яхаш.

Мелла дукхаха штаташка бахьа толкамо гучадаьккхар эхь да хетташ уйахой бовхаш дукха миллионаш доллараш доахаш хилар.

Гучадаьннад медицерча цхьаьна болча гангстераша хlара шера шоай пациенташкара 300—500 эзар доллар доккхаш хилар.

Укх тlехьарча кхаь шера США лораша деш долча новкъосталах доаккхар 19 процент лакхденнач, хlьата больнице упахоинта дарба далах доаккхар — 48 процент.

---

19 мая—В. И. Ленина цlерагlча пионерски организаце 47 шу

Дешаш да пионерий салам! Царна велаяс болламерш а кхетагlа хул.

Кхо шу-совгlа ха бола Нохчийн Атагlарча № 10 йолча школа-интерната В. И. Ленина музей. Юкъаьнна дукха хlама дора музее. Шоай мукъа хан йола ха музея лаьрlа материалаш гулъеш дlахьора пионераша. Лехача кора а доагlа.

Хlанз боахарбоалаш оргамей яз. Дукха а уккхе хьехаш бачча — В. И. Ленина вахари гlулакхаш хьадоазыйташ а дуй соратешых а бола материалаш, тайп-тайпара картинаш. Чlоагlа боча в болаш хоа лелаш пионераша шоай музей.

СУРТА ТIА: музея уголок, хьалхарча плаш тlа,— дешархой Карнуловко Тоня Аушева Лида.

И. Кобылонова сурташ.

Ленински байракхаа тешаме ба

1969 шера 19 мае 47 шу дуз В. И. Ленина цlерагlча Ерригосоюзни пионерски организацен.

47 шу дизай кlе галстукаш лелаори дукхаезача Даьлен дукха доккхий гlулакхаш дора тlаьхехаш мехха зоене пионерски горнаш ма.

19 май — къонача ленинский сийрда, дог гlоздолла цlей, дерригача вай халкъа цlей.

Вай бlаьнере дьайоллешача юккъе, коммунистий парти ше хьеш, В. И. Ленин парте члонашка кхайкар коммунизм котъякхкари долла хlама де — хlора денна тlагlертта боах бе а тургал къоносам лоаттабе а кийча хилара уж тlахьехаш. Уж дlайха дешаш тlехьагlо къонача пионерий девиз а хиина дlаэттар. «Советски Союза Коммунистически парте гlулакх бахьан болаш къонсам лоаттабе кийча хила!» аьнча боккхагlа болча новкъостнна баьча тlаьхелама миллионаш долча берийн жоп ду: «Даим кийча да!» Боарам бошаш чlоагlа Даьла дукхаезавна, майрача, къонахчах долча оамалаш, тlехдика дешара, дикача пионерски гlулакхашца чlоагlбу къонача ленинцаша шоаш бул дуо. Пионерски организацен кийча iомалу уж коммунистически хьисене бахен къахьеген, дехал долеш, шоай деша дай болаш, дега камаьрш, тешаме болаш хила.

47 шу хьалхагlа цу дийнахь Ерригоросскийски комсомола конференцо соцам бир. Москвагара хьокхам хье а лийа, ерригача гародашкен юртанкен пионерски отрядаш вlашагlйоаха аьнна. Хlьата 1924 шера 23 мае РКСМ Центральни Комитета Пленуме соцам бир пионерски организацена В. И. Ленина цlи ле аьнна.

«Ленина санна дека, болх бе, дека», — из я къонача пионерий девиз, царна ммехь хьеха седкъа а хиина дlаэттар. Ше дагъехача укх 47 шера 110 эзар бер чуловца локкха эскар а хиина дlаэттай вай республика пионера.

Къонача ленинский мугларакка эттара хьалхара политически ахетам бlаь миллион совгlа болча советски вала. Тахан хьалду карла цlенош, заводаш, фабрикаш, хьалдерзаду Къилбасеш Сибарегlаш рувкъаш, хьабелеш хьеелл, хьахьеген дахеш новкъостал деш дола башха-дика аллеш хьалу. Пионераш хинаб эттар хьалхара космонавташ Гагарин Юрий, Титов Герман. Советски Союза Турпшев Покрышкин Александр, Кожедуб Иван.

Ерригсоюзни пионерски организаце байракха тlа — пионера укх 47 шер доккхал а деш лелаеш йа цlенна мергоашча Ленина цlи.

Ер шу къьастта шоаш тайпара де. Сийлахь-боккхача юбилейна хьалха наькъенна со. Ерригача пионерски дружиной гlулакхий чулоацам парте, халкъа вахаре кертерчо тlадерзаьдь да — В. И. Ленин ваьча дийнахь 100 шу хьзава дика кийчо яра.

Республикерча ерригача пионерски дружинаша хьинаре дакъа лоац» Ленина васкеташте тешаме да!» яхача экспедице.

Экспедици — уж я цlеча лар йоахараше Ленински моттигашка гlолла ен йола походаш, из да Владимир Ильича цlи лелаеш йола заводий, фабрикий, городий истори iомадар, тематически летописеш, дневникаш, альбомаш уттадар.

Пионераша хьаю ленински залаш, музеяш, выставкаш уттаяю, къаьнача коммунисташца вlашагlбетталу, хьалха латтача, Ленина цlи лелаеча предприятей, колхозий, совхозий истори iомаду Ленина вахар шоаш iомадеш цул васкеташ кхоачаялдеш шоай вахар Ильича дар сание хилийта гlерт пионераш.

Экспедици — из да волхозий кхашка хьега къа, спортивни майдаш хьалъар, юртахкарча берашта шефски новкъостал дар.

Дlадахача шера республике комсомольско - нагорхой лагерашка къахьайтар вай эзараш бераша. Хlинз чlоагlа безам тlабаха дакъа лоаш нар «Чукотка» яхача Ерригсоюзни операцена юкъе, ахча гулду Чукотке пионерски дворец хьалъара.

Вlа ээарлагlа территори нолоцха хьаора тиша аьшк гулдеча хьинаре дакъа лоац ерригача пионерски отрядаша.

Экспедици — из да берий кхетам лакхбар, искусстваши техникаех цар дукхагlа безам хилар.

Вай республикерча 500 совгlча беро дакъа лаьцар «Дуне бlаргагу сона» яхача берий сурта Ерригсоюзни конкурсе. Дуккхачер бахаш хlанз Канадин Индех хьокха оттадаь да.

«Боаза а боаза, дукха а бена хьай моxк» яхаш дешаш а йолаш ече суьрдаллашта дохоланге бераш-та новкъостал ду вай республике дикагlа йовзаю.

Раьза долаш шоашта пайда боалаш ух бераш исторически моттигашка, районий истори iомаду, хоза, дог гlоздоаккхаш дола цlейн уттаду, торжественни линейкаш, олимпиадаш, къахьегама десанташ ю.

«Зарница»—пионерски ловзар—из берий, майрачар, говзалар ловзар. Аллхха укх цхьан шера цунна юкъе дакъа лаьцар 70 эзар совгlча пионеров школьников. Цо iомабир доттагlал леладе, элементагlа мела, берий ловзарех ловза, вай майра Советски Эскар дукхаделаргдоаш хьалхеду берашт.

Ерригача дружинашкен оттададен конкурс кхийкалий дикагlа йола ленински музей хьал ю, цlа, интернациональни доттагlале клуб хьал ю, вайхье боахаш волха цlие дикагlа хlинн дагалоцаргзет дикагlа хьай ду. Пионерски цlа дикагlа хьин шийчар хьама. Пионерски художественни самодеятельноста хьалхара чакхдаьнад.

«Коммунизм хьалъеча юкъе шийна могаш дола дакъа лелаоцай пионерий керттера дозунгех ца!» — вай республике сийлекш кхоачашдеш да. Тахан доккхал деш йоах вай школий дикагlа пионерски дружиной цlерши. Уж я Сунженски, Наурски, Веденски районашкера школий, город Гудермеса №№ 107, 116 йолча юкъерча школий, город Грозни №№ 21, 31, 46 йолча школий дружинаш.

Дукха да лакхе цlераш яьнача а кхача а пионерски дружинаша карагlдаьнна сийлола гlулакхаш. Цlей лелача дийнахь ленински экспедице хьалхарча шера шоаш кхоачашдеь даке гlулакхаш дувцаш Даьзенна, парте рапорташ дургла республика ерригача маьлхьей пионерски дружинеша. Хlьата мел дукха а хиха а традиций а республика пионерий хьахиина! Шерра шера юкаралмий карадаш чаклоах, доттагlлеш лелаю, хьааб, бlаьстанара, кlандола а цlийш чахклоах, кх. дl. в.

Парте гlулакхга тешаме йолаш, вахари къахьегама дукха белеш а вай мехка хьалкхуш йола къона тlеlха. Пионере цlей дедеча сийдача дийнахь вай ерригача мехко бdevs тlаpe деяьгала буза къона ленинцаш — Даьхен кхоанара сийлола да.

Н. ЗАДОРКИНА,
ВЛКСМ Нохч-Гlалгlай обкома отделе заведующи заместитель.

Х. ОШАЕВ

ПЛАЦДАРМ ХЬАЯККХАР

ДУВЦАР

Тlаlгlертта тlом бахьул тlехьагlа, чlоагlдаь немций оборонительни доазув ховда в дав. 25 июне Днепра дlатlакхачар 49-гlа арми. Хин аьтта оагlорахьа гуш город Могилев яр.

Къулбехьенгахьара хьалоар цу деношка город мукъайоаккхилга шкиа а армена гаргга гlара декхар в долаш хиннача города къулбехьен оагlонгахьара оборонительни гlарсеш хlалакдеш йолча лоаллахерча 50-ча арме артиллерс ду тата.

49-ча армена къулбехьенгlаш йола тха полк города къилбаседенгахьа итт километр гаьна, никлахо хьу тlейолича хи йисте дlатарчелар. Дехьа аьтта оагlорахьара лакха берд бе тlа iоттlотташ хьехкамо оагlош долаш бар цхьащайолчи моттигашка.

Кхы хье ца луш хил дехьа довла дезаш дар. Из холора хинга кхуа юкъе пантонаш кийчьаш долча тха дивизе саперин доакъоца сихха беча билхах.

Цул хьалхагlа чlоагlа догlаш дийлахдар. Ахка юкъе яхача чо йоллашехьа а морхаш къайлаюккха яр сигале.

Хи йисте атlача хьун хlотаргашта дlаоккъеваьар со. Цул хьалхагlа цlаккха а бlаргадайндадар сона Днепр. Со хьалкхевача Тайркал цхьан ахазаем шерагlа дар из хий.

Дlахьежача сона хьалхашка уллар сигал бесса сийна, дала теха хоза уки шаьра iоакъа. Хозача бешхарча бердашта юкъа сеце хатт вына хеталора хьарсам чура хий. Сона дагадехар цхьан хана се дешаш вегlаш айса школе яьхьча диктанта тlара мугlараш:

«Тамашийна хоза да Днепр мух боацаш йийхача деношка, хий пагlатта, тайжа додача хана...».

Хьайлахь хьога, иншта хинках хьо, Днепр, Украина цаца-хий!

Аьтта оагlорахьарча хьекхача берда йисте цхьащейолча моттигашка мара холацар дlа-юха ухаш леле моастагlа. Гобаьккха сатийна яр — тlем тlа ца хулча тайпара. Хьахозаш тата дацар гаьнна цхьанахьа юьлача пулемета а юкъ-юкъе кхувсача топа а дар мара, тlаккха юха а сатем оттар...

Сарахьо тха рота латтача батальона командир шийна улув а воллшка штаба начальник вера.

Бlухой гулбир. Штаба начальника хьекхакайнир тха полка хьалхашка латта декхар: эттара хьалха Днепрал дехьа довлаlга. Къамаьх чакхдоллаш хьалтар цо, хил дехьа а даьнна цигара йоккха йоаца плацдарм хьаякха ваха ловр малагlа ва? Хьаьнккха «пятачек» цхьан-шийн сахьата. десант лодкашка дехьа идлаш а пантонерашка хих тlий тилле торо хилламца а дlа ва хецаш лоаттае езар.

Цхьабакъда, цига ваха лоаш цхьаккха а хилаьзар. Хьа херцаш, йист хилар доацаш, кlирбекка хина бlара а хьежаш латтар бlухой.

— Хlа-хlа, ваха лоаш цхьаккха а вац? — хьаттар штаба начальника.

Йист хилар далацар бlухошка. Из де делалга парна ховш дар. Цхьабакъда, лергнолта ховшшехьа а iоажала тlа мишта гlоргва!

— Вешй ваха лоаш сиг? — юха я хьаттар штаба начальника. Тlаккха аз лаьрхlар цига ваха.

— Со йист хила мегаргвий, новкъост начштаба? Лодкаца вала везий дехьа?

— Веза-те. Бийсанне лодкаша, чулатташ пулемет а йолаш дехьавала веза. Декхар iалаьмате хала да, цхьабакъда, кхоачашдуларгдолаш в да Дага а доацаш дов доладаь, моастагlа шин-кхаь моттигера зекхаве а вай десантникаш хих дехьа бовлача хана пунга лайчарка новкъаре юлургйоаца гlулакх де а деза.

— Со из де раьза ва, новкъост штаба начальник. Цхьабакхъда, аз яха цхьа хlама хила-м дезаргда... — дувца волавеннавар со.

— Уж фу хlамаш да са хlахь, юкъе гlолла? — раьза хилаш хаьттар батальона командира.

— Пурам дал сона, новкъост комбат. Со се цхьаь некагlа гlоргва, Дегтярева пулемета патронаш чуйолха дискаши тlалатта дайта шаьра плот сайл хьалха а тетташ.

— Цхьь хlана вода хьо аьлча? — хьаттар комбата. — Цхьаь вода-м, хьа ваха, тlемо задани кхоачашъюларгьяц.

— Гой хьона, новкъост начштаба. Укх шаьрача хи тlара ихьиттетт дlамига бозбаццкиг а бlаргагургь, лодки меттал. Нагахьа санна лай а-ва! лергва со. Цхьабакъда, хо ма волийташ дехьаваргва. Хlьата цига дlакхаьчачул тlехьагlа де дезар моттиго хьахьокхаргда.

— Корта болаш да къамаьл, — аьлар начштаба, — Хlьата нек дика хой хьона?

— Чкъаьранна санна-м дов, новкъост начштаба.

— Тийрка йисте вов ва со.

— Тайпан цlи фуй хьа?

— Пулеметчик Татаев Гансолт, новкъост начштаба.

— Советски наькъа тlехалочунга каша а ена, из ца йнача автоматар со. Са фанга чу ше деттар цо къаракъ, цхьанахьара ена хиина моноледе плитка а сиар. Цул тlехьагlа сона хьехар дир:

— Хье дехьа ма ваьлланте а къаракъ маргда iа. Ца моле шелаа иатгорье хьох.

Рота командира баркал а аьнна, аз аьлар:

— Новкъост рота командир, хьа дехьагlа-м къаракъ дина а йlайха хургва мотт сона. Тамаш а шалало со кlалмуте.

Бийсанна ше сахьат даьнча, тхо хил дехьа доала кийчлуш долча хаке штаба начальник вера.

— Мишта гlулакхаш новкъост Татиев? Кийчвенний хьо?

— Кийчвенна, новкъост начштаба, массадолча хlамаца.

— Дlалалла хlьата, оалаш ма дарра, болх даьлагв ба хьа.

Iотlачlоагlъаь дискаш а йолаш йола ворданаш оттайр бlухоша «кановерка» чу. Дегтярева пулемет а чуоттайр, хьы а сона ППШ яха автомат а чуйнлар, шорттига хи тlа даьккхар плот.

цхьаннега дулуртда бlаьшнега дулур. Дlавэвал из капитан. Полке аз ялхлегlа аз дехьавала лоар.

Тамашийна денадеро гlулакх дар хьэгайтар. Тха ротера ваха лоаш кхо бlухо кхы а хилар.

— Кхы цхьаькха цхьа дехар в дар се, новкъост начштаба, — аьлар аз майравьина. — Дизза кхо шун кхо дув дlадаьннад аз тlом бу. Берлине дlакхочаш бlарча килограмм орденаши медалаши йоахаргья аз. Нагахьа санна аьттув боале, кхо хи дахкха цlавеха мукъаба сона. Хlьата орден-м езадар сона.

— Кхо ди-м хаш сона бlарчча ше кlира-м лургда. Совгlат ше долаш,— веля а вевна лоэ дезар начштаба.

Штаба начальники батальона командира вlаши кагабаьлар. Хих дехьа эттара хьалха со валийта лаьрхlар: хlьата рож шоай безам бараш — дехьаваьннача сона карагlдаьнкачунга хьежжа.

Аз даьча хьехарагlа сапераша декъача хилех дlаьхо плот дир лохо оагlош а долаш. Дайго кека вlашгlехьдаьлар. Оагlоех дlагlерташ коташ а долаш йола Дегтярева пулемет нийсса чухошар цу чу, хlьата пагахь санна эше, некагlа водашехьа в етта йиш йолаш яр из. «Кановерка» оагlош хьа а лаьца салеlа а йиш яр. Вокххача сего — сапера дахчан чаплилган в йоахшм зlамига вордангаш йир сона. Цу тlа яхка йиш яр патронаш чуйоахка дискаш.

Хин массали лодка юстара кхоссаргхилари теркал а деш, сапераша «кановерка» берда йисте гlолла хьалакдаь хьа а дехьа ха йисте iодиллар!

Тlаера зоьал баьде бийса, дунен тlа сона тlехьара ена хила а мегар. Цхьабакъда, со сай турвньл нун уйла ше е гlертир. Тlем тlа хlара сахьат массаза доал боабу новкъостий бlарга а туш дlаlам, маьршача вахаре санна, валара башха уйла в яц.

Боах беннавул тlехьагlа аре сийдайоаха ракетащ урагlьахийта баьлар немций. Хинна нийсса тlайотlгlар уж, цун шаьрача iонкъа тlа сийпа бесса сердал а мехкаеш.

Дукхагlча хана цlаьмтарех йист хилар доацаши хинна тха рота командир, цlаккха ма ьмча тайлара са йоахко еш вар. Ше ваха нийн билла

Труси мара хlама тlа ца юташ тlера беракъаш iоалхар аз, шийх iохлла йиь гранат а тlехьа тlехкар юкъах йоахьоарчадир. Керта тlа тилла каска ше йолча йитар. Беракъаш плоте тlа дацар са.

Начштаба, со мархlа а велла, нийх даьккьа бийцар са. Сайцаоча бlухой кулгаш в лийца со хи чу аьлар, векагlа водавелар со сайна хьалха плот а тетташ. Из гlулакх вlалле хала а хинчадацар.

Хе тlара дlадьежача дехьарча берда тlара хlамаш къовсталапар. Бlарг ма кхоача шера форд тарбеннабар хих. Хий меле дар. Цхьанахье гаьнна юстаро сигальни ракета. iочукхьаьа ца йоалаш кухта ма къккар цо, хин тlехен дехьаев берда йисте тамашийна шийлача бlа тессеча сердалоца сийрда в йоахаш.

Вlалла хала з йоацаш йодео са «кановерка». Аьрда кулгаш нек а беш сайна кимогга когаш юха а детташ водар со! Нагахь, аьрда кулг кlаьаделча, аьттига кулгаца а дора из нек. Сона ховра тхоай берда йистера се тlаеш новкъостий бlарш бlаргаш волга. Цо дукхагlа а кхо беллйтар сога. Цу хана хи юкъе кхачаваро мотташ ва со се. Шерагlа хьогучабоалаш заттар со дlакхача везаш бола берд. Юхахьежар со. Тхо дола берд хlама кхоатъе мара гацар бlарга.

Цига дага а доацаш сона нийсса тlа сийрдаккхар хайра ма хилари — ракета. «Хохурга-хьогl со е нацхьогl?».

Цхьан юкъа некь саийтар аз. Лоацаелча санна хий сийрдадоахаш лаьттар сердал. Къовсталуш бlаатабайра лакха берд. Мичахьа а шув боацаш йола хьекха моттигаш? Царцан тlехьаьннав-хьогl со? Ухазраьддар со: лаккхача берхах со, цlавоалажург миче. Цхьабакъда, валар давнар цу хана со кхийрар.

«Цхьаьнахьа санна приказ аз кхоачаш ца лой?»

Сай берриге низ тlабахийта нек де волавелар со. Сердал дlайива. Баьйнйрзар, хина ферта тlайвалача санна.

«Шоллагlа ракета ухкаха хlинзе кхоссаргьяц. Хlьата цу кхьа со некагlа дехьа вагrва», — уйла йир аз.

Тlаккха, фуд ер? Лакха берд iар со.

Со хьатlаваьча берда йист сийрдайоаккхал ракета иккхар сигала. Ах хьвеl лоаж аз берда йиста тlеж, а долаш латтача плота аьодехьара а аьттехьара в автомата пхорч детта доладелар, хьарсам чура хий урагl а кхувсаш.

Гувна юккъе улар со, голахьарча моттигера бlаьрг в кхаабеш. Цу хана бальле яр. Моастагlа латта моттигар хулуш яцар, цхьабакъда, сона аьтехьара а аьрдехьара а хьаьхзаш оазаш юкъ-юкъе тела командеш. Герз ше дуваш сецар.

Цхьа ха яьнача тlолла лаьткъа холоа со iовсаса моттигараха болхача моастагlий фигураш. Кхота а бенав хи йистегахьа дlаболча хьар итт саг гаргта хургболаш бола немций.

Со шлача моттигагара плот долча кхачавлий цхьа кхийтта метр хила мегар. Дуттlабоала гlертача бола немций юха дlайбахийте йиш бицар. Со лов де кийчелаз. Дlатlаккхача массеха метр йиса хала немцеш автомат техар плота. Кlийле ль багlай а мича хов аьна хийтта хургдар цупна. Цул тlехьагlа беррагаш а плота юкъе гулбелар: са баркхьашка хьежам хинна хургболаш бар уж.

Са йоакхо еш рота командира сона дитта эрсий къаьнк мохийтаргдаьпа шуй! Яа, хьоуйа а-нккха, цацкlача шоллагlчоа тlехьа чlаштта шиг гранат тlехьcсар гурмата юкъе чубир. Шоза хиннача эккамо сатем боабир. Цу сахьате автомат йийтта легабир аз шоаж яраебеса моастагlий а. Итт моастагlчох цхьаьккха а юха вахапар.

Цига ше йист лораеш латтача бlухой отрядаш шоайла вlашя гарга на хиннача тара дар гlулакх. Сона аьрдехьара а аьттехьара а юьла хьлар пулемет, цхьабакъда, из вралгlолла дlаетташ яр, иззы хlама холела етташ яцар.

Хина хьал гучалйтар фонарий сердалонашк. Моастагlа тlаьа тарлу аьнна хетача мелхбузенгахьа юкъ в йолаш дlаюхтайр аз пулемет, тlаккха бlарг тlера ца боаккхаш топъеххара моттаг зе iоваьжар.

Массех минут яьнача гlолла, сона аьтта оагlорахьара хьалозар айрхlа вlашкеттача пулеметий тата.

«Ахlа», аьнна хийтар сона. «Сона аьтта оагlорахьара берда йист моастагlаша дlалаьцай». Цу хенна хин дlоахлла хьалоар юкъ-юкъе йокхийча топий тата.

Сегахьа лостаре болталошш гучаюла аьлар. Са хила дукха ха йисаьлар.

Хьалашнахьара хьалозар кегенна оазаш iехар санна тела командеш.

— Боагlа!..

Са ниъ моастагlчоа со шичахьа ва ца харах латтар. Цудухьа аз геттара хьагарга а вайте дов доладе аьрвlао аз цунна.

Цхьа минут яьнача тlолла гучалийлар бекъа а бенна боагlача моастагlий хьалхара мугlараш. Фриццаш дукхагlа вlашъюхе гулбенна гурмат хеожар аз... Нийсбенна уоа а утта боагlар уж... Гангабахкийта... Хlанз хьалха боагlараш ткъаь итт метр мара ца саьча бац...

Аз пулемет хьекхар. Сай низ ма кхоачча. Хьалха боагlараш юхалийлахар. Шаккхта я ца соцаш ювлар са пулемет. Юха тlехьашка а бейдда лаьтта дегlала iобийшар немций. Тlаккха со тlехьашка вежаа гувна дукхха автоматаш етта йолийр.

Аз автомат етташи тlаккха пулемет етташи дора дов. Хlанз ехелагlа диск хувцаш вар со цун.

Цу хина лотаелар сигале. Дехьа берда тlарча вайцар бlарг хьа ца локхайташ йоккхий топаш етта йолийр немцашта. Цхьайола снарадаш сона вlалла гаьна а йоацаш iолегар. Сона «хьалхашнахье аьтта дегlала бийша баьла немций тlехьашехьа юха байкар. Чlехьара тlа ва Дегтярева пулемет в етташ.

Сай тlема задани аз кхоачаш-лоог, лоаlа мегаргйолаш яр. Гучал юха тlехьашка а вьыиа, ладугlаш iеш вар со. Лаьтlаш мар немцашта чуетта йоккхий топаш. Тlаккха цхьатарра хи тlа даьлар десантникаш тlабагlа ерргга аре екаеш тата делла моттоваш доахна iалдьмате дукха лодкаш. Лодкашта гоннахьа хил бlоагlаш хьальуатташ санна хетедолайтар цемнаш еттача снарадашем немцашем урагlьухийтача хих. Днепрал сехьа далара кхаь минутах тlех ха эшалар хlара лодкана.

Лостаеш автомат ... «урав» яхаш детташ цlоггlа а долаш сай «кановеркахьа» веддо со, цу канале цунна юхе цхьа иттlах лодка Iайнадар. Бе йоахкаш автоматаш в йолаш бола бlухой шоаш берда йисте кхаччалца кхы хе ца луш дlахо дlахьалхашкхьа ухао моастагlа волчахьа. Лодама ше ца хуланш хий сехьа баьлаб бlу. Цу сахьате хи тlа гlолла тlий тилла эттар сапераш. Хlьата невкерш: десантникаш дlахо а хьатlаухаш бар.

Пхорчашн цхьаралдахьа сай баркъаш хьайирар аз... «кановеркачура». Пхо чакхбаьнабар маккашка а, цхьабакъда, пхона юха цхьа тlам хьаракъ дисадар. Сай тешаме «дегтярь» лаьтта гув тlа хьалтlа а аьнна, сих на луш сай хlамаш тlа а йийха хотаеш зlамига цlей оттадир аз «сайна» маклашка чу диса хинна къаракъа яlа а малла мохолад дlакдаьлар.

Мадх хlьатта хьал мара баьнна бийнар сапераш талдача тlаь тlа гlолла эттара хьалхара еза-йоккха танкаш сетта яьнача зайа. Хlьата хьалханикахье дара тlом латтар немцашца. 49-чен 50-чен армей йицай вlашагlа а ьеха 1944 шера 28 июне гозол Могилев мукъаьккхар моастагlчох.

Днепраз дехьаваларах «Слава» орден яла оттадир со. Цхьабакъда, эттара чlоагlагlа са дог гlаздоаккхаш хинлар кхьыдар дар. Сона отпуск елар. Со тlем тlа водаш наьна юккъа боакхаш хинна сай вол бlаргиго. Йиш хилар сога, хlакте хlанз-м тlом бергах из кlаьнкашша ... уйш со гур.

ХАОТТАМ

Тахан республике гlолла Грозне хувадаш меркан а йоцаш, йовчан в боккам да хургва. Малхбузехьара лаьгlо, гlалххьеча бораьга кхоачаш мух хьеккаргвйа. Фегара температура республике гlолла 22—29 градус, Грозне 24—26 градус йlоахха болаш хургва.

Дlахорча шоа дийнахь буса меркан а йоцаш, цхьа-за тlехьа дукха а кулаш ха латтаргва. Малхбузехьара лаьгlо, гlалххьеча бораьга кхоачаш мух хьеккаргва. Буса температура 8—13, дийнахь — 28—30 градус йlоахха болаш хургва.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Ладуегlа, хьажа

РАДИО
17 май

7.30 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское знамя» газетий обзор. 7.30 — Хоамаш. 7.50 — Москва. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Передачий программа. 8.30 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 8.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 8.50 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала). 9.00 — Москва. 15.15 — «Малкхат» яха Зазиков Баькъудания дувцар (гlалгlай меттала). 15.30 — «Къона тlаьхье» (эрсий меттала). 15.45 — «Обществени порядка ха тlа» (эрсий меттала). 16.10 — «Сона дукхаезачу мехка» (эрсий меттала). 16.30 — Концерт. 17.05—Бедуева дувцарах дола «Массаз а моллз мовлал хилаш» яха инсценировка (нохчий меттала). 17.30 — «Къонал» (эрсий меттала). 18.00 — Юртахчу ... гlоллаш (нохчий меттала). 18.30 — Болашке халкхи халхарий. 19.00 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ
17 май

10.00 — Советски скульпторий творчестве. Мадаргл обрав. 14.20 — «Крепостная актриса» яха художественни фильм. 16.00 — Нохч-Гlалгlай Пачхьалкхен ансамбля концерт. 17.00 — Интервидени. Гимнастикх бола Европе чемпионат (хьалхах). Швецере передача. 20.15 — Шоане. Берш. 20.25 — Дуненахьахашта юкъера обозрени. 20.40 — Передачий программа. 20.45 — «КВН—69» Финал. 22.45 — Бlаьстанара спартаки.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гlа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-00; редактора зам.—3-39-11; бехктосха секретара—3-34-38; партийна вахаран, культуран, промышленностен отделий—3-42-38; юрта бахаман письмой отделий—3-42-38.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-00; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-38; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-38.

«Грозненский рабочий» издательстве типографи. Революце проспект, 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05110. Заказ № 2269.